

GHENDTSCHÉ TYDINGHEN

**Tweemaandelijks Tijdschrift van de Heemkundige en Historische Kring
Gent V.Z.W.**

15de jaargang nr. 6

15 november 1986

Ere-voorzitter : J. Tytgat, ere-notaris.
Voorzitter : G. Hebbelynck
Onder-Voorzitter : H. Collumbien
Secretaris : R. Van Geluwe, Maïsstraat 235, 9000 Gent
Peningmeester : A. Verbeke
Archief en ruildienst : Mevr. A. Eggermont, Maïsstraat 235, 9000 Gent
Redactie-adres : Lijnmolenstraat 149, 9110 Sint-Amansberg - Gent
Administratie : Koggestraat 14 - 9000 Gent
Postrekening : 000-105.04.73-60, Heemkundige en Historische Kring
Gent, 9000 Gent.
Lidgeld : 300 fr. per jaar. Buitenland : 400 fr. per jaar. Steunende leden :
500 fr. per jaar. Beschermden : 1000 fr. per jaar.

INHOUD

Aan onze leden	304
In Memoriam : Maurits Van Wesemael	305
Uithangborden te Gent	306
Inventaire archéologique : De Grote Klok van het Belfort	318
De Tankkazerne te Sint-Denijs-Westrem	322
De Geschiedenis van de Vyt-Borluutfundatie en het Lam Gods	329
Wel en wee van "Pietje Bluut", de "Geketende Prometheus" van Lodewijk Van Biesbroeck	333
Het Leger op de Wereldtentoonstelling te Gent	348
Steunfonds	352
Vraag en Antwoord	354
Documentatiecentrum : Aanwinsten 1986	356
Verschenen	359
Gênsche Prâot	360
Inhoud 1986	363

Bibliotheek en wekelijkse bijeenkomsten : in het Documentatiecentrum
voor Streekgeschiedenis, Convent Engelbertus, Groot Begijnhof, huis nr.
46, Sint-Amansberg : elke zondag van 10 tot 12 uur (uitgenomen op feest-
dagen). Gesloten in juli en augustus. Bibliotheecaresse : Mevr. A.
Eggermont

Verantwoordelijke uitgever : Hugo Collumbien, Lijnmolenstraat 149,
9110 Sint-Amansberg - Gent.

AAN ONZE LEDEN

Met dit nummer eindigt de 15e Jaargang van "Ghendtsche Tydinghen". Het 3e lustrum reeds achter de rug. Waar gaat de tijd?

Gaan wij dat vieren? Ach, neen, wij hebben geen tijd. Wij doen gewoon verder. De copie voor het januari-nummer 1987 ligt reeds bij de drukker. Van 1987 gesproken, het wordt weer een goed jaar. Interessante artikels zullen weer niet ontbreken : buiten de voortzetting van de Gentse Kazernen, het Lam Gods en de pas gestarte reeks over de Gentse Uithangborden, beginnen wij een nieuwe serie over de Gentse bruggen (verdwenen en nog bestaande) plus de "Inventaire Archéologique" en nog talrijke andere interessante artikels, maar wij gaan niet alles verklappen, er moet nog een beetje het plezier blijven van de verrassing...

Dezen die NU hun lidmaatschap opzeggen weten niet goed wat ze doen. A propos, van lidgeld gesproken, wij gaan onmiddellijk beginnen met het goede nieuws : niettegenstaande het feit dat sinds verleden jaar alle kosten weer gestegen zijn en de KOSTPRIJS van ons tijdschrift (met de verzendingskosten) ruim de 300 fr. overschrijdt, hebben wij in een dolle bui besloten het lidgeld te handhaven op **300 fr.**

Leden in het buitenland betalen 400 fr., met uitzondering van de dappere verdedigers van ons vaderland in Duitsland die genieten van de binnenlandse prijs.

Die het doet voor minder komt misschien terecht in het Guinness-boek, maar zeker in Guislain.

Hoe wij het doen? Dank zij de talrijke leden die ons laten profiteren van hun filantropische ingesteldheid. De Erelijst, verder in dit blad gepubliceerd, is eerbiedig te aanschouwen.

Lidgeld = **300 fr.** Wij hebben het al gezegd? Ja, wij weten het wel, maar 2 maal zeggen is beter dan 1 maal. Verleden jaar zijn er enkele honderden leden geweest (wat de macht der gewoonte toch kan doen) die ons royaal 250 fr. betaald hebben. De meesten onder hen zijn sindsdien tot bezinning gekomen, maar er blijven nog enkelen die, niettegenstaande verschillende herinneringen, het vertikken die 50 fr. bij te betalen. Zij kunnen fluiten achter hun november-nummer. Wij kunnen ook lachen met een lolleke, maar het moet een serieus zijn.

Hoe betalen? **ONMIDDELLIJK** natuurlijk. Geen onvindbare betalingsformulieren die uit het nummer gegleden zijn. Rekening 000-1050473-60 van de Heemkundige Kring Gent.

Gebruikelijke en gerechtvaardigde bede van onze Penningmeester :
Schrijf **duidelijk** naam en adres en zo mogelijk lidnummer.

Voor dames die betaalden, 't zij onder hun meisjesnaam, 't zij onder de naam van hun echtgenoot, gelieve niets te willen veranderen aan het gebruikte systeem.

Wanneer iedereen zich aan deze regels houdt dan zal onze Penningmeester u gedenken in zijn gebeden.

IN MEMORIAM : MAURITS VAN WESEMAEL

Heel onverwacht heeft onze Kring een van zijn oudste en trouwste medewerkers verloren.

Dit is een bijzonder pijnlijk verlies voor "Ghendtsche Tydinghen". Hij was immers een van onze eerste medewerkers. Mede dank zij hem genoot ons tijdschrift van bij de start een zeer goede reputatie. Reeds in 1972 publiceerde hij bij ons een reeks artikelen over een zeer verdienstelijke en te vlug vergeten Gentenaar : Alfons Van Werveke. Hij verstond de kunst om op een zeer gemoedelijke manier zijn uitgebreide kennis over Gent aan de man (vrouw) te brengen in artikels die meestal geïllustreerd werden met zeldzame documenten uit zijn eigen collectie. Wie herinnert zich zijn

artikels niet over Baard Vermeulen, de Citadel, de Kelders van het Stad-is, de Doolhoven, de Gentse Vleeshouwers, de Napoleonisten, het Prinsenhof, het Kuipgat, Mast en Danneels, Sint-Macharius, de Wereldtentoonstelling 1913, de Vlaamse Lord Mayor van Londen, de Augustijnenomgang, Lodewijk De Vriese, de Oude Schelde? En meer recent : het Standbeeld van Keizer Karel op de Vrijdagmarkt en het Rasphuis?

En wie was die duivelse Meneer Quiz die er zelf enorm plezier aan beleefde dat onze lezers gedurende vele uren hun hersens pijnigden om te trachten het juiste antwoord te vinden op zijn soms raadselachtige met valstrikken bezaaide opgave? Velen hadden het wel geraden dat het onze goede vriend Van Wesemael was.

Ook zijn Puzzel 86 lag al maanden klaar en wij waren afgesproken hem te gaan ophalen op 1 september. Helaas! De laatste jaren verbleef hij in de maanden juli en augustus in De Panne. En daar is het allemaal gebeurd. Niettegenstaande zijn 86 jaren was onze vriend nog fit en gezond en er is een ongeval nodig geweest om hem te vellen. Hij is op 17 augustus overleden.

Zijn Puzzel 86 ligt ergens op zijn appartement op de Astridlaan, maar werd door zijn zoon nog niet teruggevonden. Tot onze grote spijt kunnen wij, zoals dat sinds vele jaren gebruikelijk was, zijn eindejaarspuzzel niet publiceren in ons november-nummer.

Mocht hij wedergevonden worden (wat toch waarschijnlijk is) dan zullen wij niet nalaten hem te publiceren in de loop van 1987.

Wij bewaren de aangenaamste herinneringen aan onze competente en joviale medewerker, aan een van die echte oude Gentenaars.

Wij zullen nog dikwijls aan hem denken.

UITHANGBORDEN TE GENT

Hieronder vindt u het eerste van een hele reeks artikels over een bijzonder boeiend onderwerp, namelijk "Gentse Uithangborden en Gevelstenen".

Dezen die daarin geïnteresseerd zijn (en welke Gentenaar zou dit niet zijn?) doen er dus best aan de eerstkomende jaren hun abonnement op "Ghendtsche Tydinghen" niet op te zeggen.

Deze uitgebreide studie, die rijkelijk zal geïllustreerd worden, is van de hand van ons bestuurslid Lode Hoste.

Moeten wij nog meer zeggen? Wij geloven het niet. De reputatie van Lode Hoste is sinds lang gemaakt en staat borg voor grondig kwaliteitswerk. Daar veel meer over vertellen is overbodig, onze lezers kennen hem voldoende en wij zouden slechts in herhaling kunnen vallen.

Wij geven er dan ook de voorkeur aan hem maar onmiddellijk aan het woord te laten.

BIJDRAGE TOT VROEGERE EN NOG BESTAANDE UITHANGTEKENS TE GENT. UITHANGBORDEN EN GEVELSTENEN

INLEIDING

Het valt telkens op hoe weinig tijdgenoten Gent eigenlijk bekeken hebben, laat staan kennen.

Men kuiert door het stadscentrum, fotografeert of filmt de drie rijzige torens, de gevels op de Gras- en Korenlei, liefst van de Sint-Michielsbrug gezien, men loopt even langs de Achtersikkel en de Hoogpoort via de Nederpolder, men bewondert de gevels van het stadhuis, het Gravensteen, men winkelt in de Veldstraat, de Mageleinstraat en de lange Munt, men arriveert tenslotte op de Vrijdagmarkt... en daarmee is de kous ver af.

En nochtans, een stad als Gent is rijk aan historische monumenten, originele gevels, uithangtekens, gevelstenen en -versieringen die helaas niet altijd naar waarde werden - en worden - geschat en vaak teloor gaan, hetzij door onwetendheid, hetzij door moedwil of onverschilligheid. (1)

Tijdens de laatste decennia was er soms een positieve geste tot goed herstellen van gevels te bespeuren maar ondertussen is er ook heel wat verdwenen. Modernisering, slopingen, uitslijten en wegslijpen van gevelsteenreliëfs, vervangen van zinvolle uithangborden door uniforme glazen bakken waarmee bepaalde straten worden ontsierd, zijn zovele factoren

die het verdwijnen van vroegere uithangtekens in de hand hebben gewerkt. “We maken het al jaren mee. Al te veel van wat typisch is voor ons land, ons volk, onze levenswijze hebben we met toenemende snelheid zien verdwijnen. De kathedraal staat er nog wel; het stadhuis ook. Maar zoveel levenskernen, eigen trant en sfeer is vernield of blijft verminkt achter. Kan dat zomaar? Mag dat zomaar?

In gans Europa gaan er nu stemmen op dat het nu eens moet gedaan zijn. De steden, dorpen en gehuchten die hun goedelijke hoekjes verloren hebben, verliezen ook hun bewoners. Het is niet goed leven in straten van staal en beton.” (2)

Reeds in 1907 schreef Prosper Claeys in verband met Gent o.m. “Le travail de restauration... nous assurerait la conservation d'intéressants spécimens d'anciens pignons. Le nombre de ceux-ci a, malheureusement dans ces derniers temps diminué d'une façon considérable... Toutes ces façades... intelligemment restaurées donneraient à notre cité un aspect d'originalité que bien des villes seraient heureuses de posséder...” (3)

En met de gevels zouden tevens de gevelstenen moeten gered worden. Prosper Claeys beseftte niet hoeveel Gentse gevels er nà 1907 nog zouden gesloopt worden of hoeveel historische façades zouden worden gemoderniseerd.

Uit nieuwsgierigheid gingen we daarom de door hem genoteerde huizen met bouwdatum controleren.

Deze bijdrage heeft in de eerste plaats tot doel te wijzen op wat er hier te Gent tot op heden nog te bewonderen is aan uithangtekens, voornamelijk gevelstenen en gevelversieringen, nauw verwant aan voornoemde reliëfs, een bondige inventarisatie.

We beschouwen het als een begin tot verdere documentatie van deze “kleinmonumentale” kunst. Het zou ons verheugen moesten daardoor de bevoegde instanties inzien dat ook dit tot het Gentse patrimonium behoort en voldoende kunsthistorische en volkskundige waarde heeft om blijvend te worden verzorgd en wat de uithangborden aangaat, nieuw leven in te blazen. Oostenrijk, Duitsland, Frankrijk en Groot-Brittannië hebben dit al lang begrepen. Het toerisme is daar trouwens ook mee gediend!

Algemene gegevens konden we o.m. putten uit de werken van de 19de-eeuwse specialisten terzake, Frans De Potter's “Boek der vermaarde uithangborden” (1861) en het tweedelig werk van Van Lennep en Ter Gouw “De uithangteekens in verband met geschiedenis en volksleven beschouwd” (1868).

Dank zij de drukke activiteiten van lokale historici, oudheidkundigen en kunsthistorici van het eind van de 19de, begin 20e eeuw, o.m. Prosper Claeys, Armand Heins, V. Van der Haeghen, Alfons Van Werveke, Victor Fris en anderen, vonden we soms verduidelijkingen in verband met bepaalde gevels en hun versiering.

Voor vergelijkende lijsten van Gentse huisbenamingen uit de periode vóór het Nieuwe Regime hadden we een rijke inlichtingsbron aan de onuitgegeven licentiaatsthesis van Mej. J. De Smet "Bijdrage tot de Gentse huisnaamkunde van de Middeleeuwen tot het Nieuwe Regime" (1953-'54). Tevens raadpleegden we het gedocumenteerde werk van Noël Kerckhaert: "Oude Oostvlaamse Herbergnamen" dat in 1976 te Gent verscheen.

I. UITHANGBORDEN

Tot het einde van de 18de eeuw hingen de "uit-de-gevel-stekende" borden en voorwerpen aan bijna elke herberg of brouwerij, aan elk winkeltje en zelfs aan de warenhuizen der groothandelaars.

In de loop der 19de eeuw verdween dat gebruik geleidelijk om bijna volledig te verdwijnen bij het begin van de 20e eeuw.

Men "hing" dus het bord uit alhoewel we verder zullen zien dat het ook anders kon of wettelijk moest. In dat geval waren het gewoon uithangtekens en werden de figuren en de bijhorende tekst op de deur, de gevel of de ruiten geschilderd.

Volkskunst

Het merendeel van de uithangborden behoort tot de volkskunst en volksverbeelding en wie volkskunst zegt, denkt aan diegenen die ze vervaardigden en die deel uitmaakten van de doorsneebevolking en ook werkten zoals men dat liefst had. De borden moesten reclame maken, dus nuttig zijn en gebeurlijk ook schoon. (4)

Reeds bij de Grieken werden voorwerpen uitgehangen, eigen aan het ambacht door de huisbewoners bedreven of aan de handelswaar door hen verkocht. De blijspeldichter Aristophanes, de schrijver Loekianos en de wijsgeer Aristoteles zouden daarop hebben gezinspeeld.

Bij de Romeinen was de wijngaardrankenkrans aan de wijnhuizen bekend en een akerhengel of "ansa" aan de posthuizen. (5)

Plaatsbepaling

Onze vroegste uithangborden gaan terug tot de middeleeuwen toen de invloed van belangrijke steden als Gent met de dag sterker werd door het handelsleven dat er zich uitbreidde.

Dewalshens wijst erop dat de eerste sporen van de Franse uithangborden in "Le Livre de la Taille" van eind dertiende eeuw te vinden zijn. (6)

Hèt is vrij zeker dat dit gebruik geleidelijk ook bij ons ingang vond te meer omdat deze borden uitstekende hulpmiddelen tot plaatsbepaling waren.

Gent werd omstreeks 1200 de hoofdstad van Vlaanderen. Tijdens de 13de eeuw werd de Gentse "Hanze" gesticht die veel steden verenigde.

Door de lakennijverheid en de handel nam de stad uitbreiding. Talrijke nieuwe huizen werden gebouwd en nieuwe straten ontstonden.

In de dertiende eeuw werden reeds huisnamen gebruikt. De oudst bekende : "de Chinne" zou van 1297 dateren. Volgens De Smet waren soortgelijke benamingen misschien ook vóór die tijd in gebruik. Daartoe steunt ze zich op bepaalde bijnamen van personen die voorkomen in de stadsrekeningen.

Wat er ook zij, vanaf de veertiende eeuw was de benaming van huizen vrij algemeen. (7)

Waar geen handel werd bedreven, eindigde voornoemde gewoonte aan het eind van de achttiende eeuw. (8)

Bij gemis aan nummering werden vroeger de huizen door hun benaming of teken van elkaar onderscheiden. Ter verduidelijking, enkele Gentse brouwersuithangtekens aan het eind van de vijftiende eeuw :

"*inde cogghe* voor tsente lysbette" (vroegere begijnhof bij de Burgstraat); "*inde lelie* ande minnebrugge"; "*int zwaenkin* bider scaepbrugge" (aan de Grauwpoort); "*inden snouc* voordende filendieusen" (aan de Rode Lijvenkensstraat) enz. Sommige Gentse straatbenamingen ontstonden naar het huismerk boven de deur van een hoekhuis of van een bekend uithangteken, zodat veel uithangborden ook in dat geval plaatsbepalend waren.

In zijn boek "De oude straatnamen te Gent" (Gent, 1925) besprak Victor Fris o.m. volgende gevallen van straten die we nog kennen of die sommige Gentenaars zich nog herinneren.

De *Bonteleeuwstraat* had haar naam te danken aan een hoekhuis "den bonten leeu" dat er sinds de 15de tot het begin van de 17de eeuw in de Veldstraat stond. De *Krevelstraat* (aan de Sint-Lievenspoort) werd in 1427 zo genoemd naar een erf aldaar "inden crevel". De herberg "inden hazewind" gaf haar naam aan het *Hazewindstraatje* (Korenmarkt). En zo gaat het verder met het *Hof van Fiennes* (aan de Korenlei) naar de woonst der heren van Fiennes, het *Goudenleeuwplein*, zo genoemd naar de 16de-eeuwse afspanning "inden gauden leeu", de *Hoornstraat* (aan de Predikherenlei) naar de brouwerij "den Hoorne" in 1714 in de Veldstraat gevestigd, de *Zonnestraat* (aan de Kouter) sedert het midden van de 16de eeuw zo geheten naar het hoekhuis "de Zonne", de *Sint-Crispijnstraat* (aan de Jonkvrouw Mattestraat bij Onderbergen) ook weer naar een hoekhuis dat in de 18de eeuw "In Sint-Crispijn" werd geheten, de *Roskamstraat* (nu Nederkwaadham, bij de Nederpolder) naar een 16de-eeuwse brouwerij "de Roscamp", de *Lammerstraat* (aan het Woodrow Wilsonplein) naar de brouwerij "het Lammeken", de *Pekelharing* (bij de Lindenlei) genoemd naar het hoekhuis "Pekelharing", gelegen aan de Wijngaardstraat en dat van 1483 dateerde. Het bestond als herberg met rolbaan in 't begin van de 19de eeuw.

Uithangborden lagen ook aan de basis van straatbenamingen zoals de

Rozier (aan de Sint-Pietersnieuwstraat), de *Schouwvegersstraat* (aan de Houtlei) naar het hoekhuis (herberg) “den Schouwvager”, de *Schuurkenstraat* (bij de Veldstraat) naar de 17de-eeuwse herberg “het Schuerken”, de *Serpentstraat* (aan de Vrijdagmarkt) naar een 16de eeuws hoekhuis waar het uithangbord “het Metalen Serpent” uithing, de *Tinnenpotstraat* (aan 't Gewad) waar, in 1450 reeds een brouwerij “in den Teenen Pot” bestond. Het hoekhuis “int Werregaeren” gaf haar naam aan de *Werregarenstraat* tussen Hoogpoort en Onderstraat.

In voornoemd werk somt V. Fris ook tal van verdwenen straatbenamingen op die eveneens naar brouwerij- of/en herberguithangtekens werden genoemd. De vroegere *Bellevuestraat* (nu Raas van Gaverestraat) op Ekkergerm, kreeg in 1821 haar naam naar een bekend spijshuis dat er nog tijdens de Eerste Wereldoorlog bekend was, de *Posthoornstraat* (nu Sint-Niklaasstraat) werd na 1898 zo genoemd naar de afspanning “de Posthoorn” en het Grootkanonplein werd oorspronkelijk de “*Wannekensaard*” geheten naar de brouwerij “het Wanneken” die daar toen bekend was. Brouwerijen, herbergen, afspanningen, winkels werden toponiemen voor straten, steegjes, bruggen en pleinen, plaatsnamen die doorgaans behouden bleven nadat de woningen waren gesloopt of een andere bestemming hadden gekregen.

Familie- en geslachtsnamen

Een heel bijzonder aspect van de uithangtekens is wel dat verschillende sporen van Gentse familie- en geslachtsnamen in vroegere benamingen van huizen en molens aan te wijzen zijn. Daartoe zochten we enkele voorbeelden in de huisnaamkundebijdrage van De Smet. (9)

De oliemolen “*Bette*” die omstreeks 1486-'87 aan de Muidepoort functioneerde, was waarschijnlijk eigendom van het Gentse patriciërsgezicht Bette van wie we het wapenschild onderscheiden bovenaan het “Gezicht op Gent” in 1524 vervaardigd door Pieter de Keyser. (10)

De molen “*de Blaserighe*”, omstreeks 1352-1429, eveneens op de Muide, behoorde gebeurlijk aan de familie de Blasere. (11)

Omstreeks 1523 was het huis “*de Witte Moor*” op de Hoogpoort eigendom van Lieven Moeraert. Het werd in 1542 aan Joost van der Moere, patriciër die toen reeds een deel van “*de Zwarte Moor*” bezat, verkocht. (12)

Op dezelfde wijze zijn volgende huisnamen en uithangtekens te benaderen : “*den Bijtere*” (1504-1527) in de Geldmunt, “*Boterman's Caetsspel*” (1499-1503) in de Botermansstraat en “*de Bousse Gaye*” in Sanderswalle. De familie Hildebrant noemde haar huis in de Sint-Jansstraat (nu Sint-Baafsplein) “*den Hillebrant*” (1600-1601) en het huis der Van de Voorde's in de Drabstraat heette “*Thuus te Voorde*” (1425). De *Kleine Sikkel* op de Nederpolder (13de eeuw) en de *Grote Sikkel* (15de eeuw) behoorden tot de Gentse patriciërsfamilie Van der Zichelen waarvan het wapenschild insgelijks op het “Gezicht op Gent” staat afgebeeld. (13)

Tot de 17de eeuw kwamen dergelijke gevallen van naamgeving geregeld voor.

Algemeen uitzicht der uithangborden

De meeste van de beschreven uithangborden zijn met personen, dieren of planten beschilderde planken of plaatijzeren - soms schildvormige - borden of uitgesneden, beschilderde figuren die aan smeedijzeren galgjes aan de gevels bevestigd waren. De Potter schreef daarover : “De meesten waren opgehangen... soms door de smid met een sierlijk gewrocht boordsel tot een kunstwerk verfraaid... verre over de straat uithangende... te Gent nog aan het Bezemstraatje (Onderbergen), aan 't steegje in de Waaistraat, maar voornamelijk in de lange Munt, waar de meeste borden dwars over de stoep hingen...”

Bij de geschilderde afbeeldingen kwamen soms teksten en wel eens rijmen voor. Zo kende F. De Potter een uithangbord waarop stond : “Rooden duivel, Dulle Griete, 'k ben aldus alom bekend. Sedert ik niet meer mag schieten, wil ik mij toch niet verdriete. Daarom hou ik logement en verkoop nu drank te Gent”. (14)

Er werden ook voorwerpen van hout of metaal uitgehangen zoals reuzevingerhoeden, laarzen, halve manen en beeldhouwwerk, meestal personen en dieren.

Prof. Paul de Keyser rangschikte de uithangtekens in “algemene” en “bijzondere”. De vroeger gebruikte krans van groen aan de herbergen, de varkenskop aan de spekslachterij, de hoed aan de hoedenwinkel zijn algemene borden terwijl de bijzondere deze zijn die gepaard gaan met bijvoeglijke naamwoorden of telwoorden zoals “gouden” (15), “rode”, “gekroonde”, “drie” enz. en daardoor misschien aantrekkelijker voor de cliënt werden. (16)

Uithangborden waren hoofdzakelijk figuratief. Een deel der bevolking kon vroeger weinig lezen en het enige middel om de aandacht op een bedrijf te trekken, was het uithangen van een voorwerp, een schilderijtje of een beeldhouwwerk.

Het beroep, het abstracte begrip, werd daardoor gesuggereerd zoals we tegenwoordig in onze jachtige tijd doen met de symbolen voor het verkeer, in de administratie enz.

Benamingen

Waarschijnlijk werden er heel wat benamingen vrij willekeurig gekozen, maar als men met opzet een huisnaam bedacht, dan hing veel af van de ontwikkeling van de eigenaar.

Sommigen hadden een voorkeur voor religieuze onderwerpen zoals “de Engel”, “de Hel”, “In 't Paradijsken” e.d. maar voornamelijk patroonheiligen : Sint-Elooi als patroon der smeden en slotenmakers, Sint-Crispijn

voor de schoenmakers, Sint-Arnoldus voor de brouwers, Sint-Joris voor de boogschutters enz. Mettertijd verminderden dergelijke godsdienstige onderwerpen, vooral dan in de grote steden. (17)

Daiken, L. vertelt o.m. hoe het komt dat verschillende plattelandsherbergen in de omgeving van Southampton sinds 1620 "The Angel Inn" heten. Hij brengt dat in verband met de "Pilgrim Fathers" die tijdens hun gezamenlijke tocht naar Southampton, elke herberg waar ze overnachtten, uit dankbaarheid "The Angel" noemden. Traditiegetrouw hielden sommige Britse waarden deze benaming in eer. (18) Te Gent was "Het kelderken Gods" bij het Gravensteen zeer bekend en in de omgeving bestond, tijdens de 19de eeuw "Het Heilig Graf", een slecht befaamd kroegje. (19)

Heel wat uithangborden werden vervaardigd naar bepaalde beroepen en beroepsvoorwerpen : "t Meuleken" (17de eeuw o.m. op de Korenmarkt), "het Boerken" (19de eeuw op het Sint-Pietersplein), "de Dry Posthoorens" (18de eeuw op de Korenmarkt), "'t Werregaeren" (15de eeuw op de Hoogpoort) enz.

Ook planten en dieren kwamen erbij te pas, o.m. de brouwerij "den Hulst" (17de eeuw op de Brabantdam), "de Roose" (18de eeuw aan de Dampoort), "de Lelye" (15de eeuw aan de Begijnengracht), "de Zwarte Kat" (19de eeuw bij de Sint-Elisabethkerk), "de Coore-bloem" (18de eeuw in de Zwartzustersstraat) enz.

Voor andere uithangtekens zocht men het bij vertellingen of legenden, b.v. "den Eenhoorn" (15de eeuw : Kalandeborg), "Het Paradijs" (19de eeuw op het Goudenleeuwplein), "in Sent Clais" (15de eeuw in de Burgstraat)... Kledingstukken kwamen ook in aanmerking : klompen, schoenen, hoeden. Ook hemellichamen : "de Halfve Maene" (18de eeuw : Hooiaard), "de Sterre" (19de eeuw, aan 't kruispunt Oudenaardse- en Kortrijksesteenweg), enz.

De ontspanning kwam natuurlijk eveneens aan de beurt : "het Daembert" (18de eeuw op de Korenmarkt), "het Kaetsespel" (19de eeuw in de Paelinckstraat), evenals steden en toponiemen : "Breda" (17de eeuw aan de Persellepoort), "Londen" (18de eeuw op de Oudburg), "'t Cuupgat" (16de eeuw bij het Gerechtshof), "in het Casteel" (17de eeuw bij het Spaans Kasteel) enz. (20)

Invloed van de wapenkunde

Tot op heden ondergingen de uithangborden bepaalde invloeden van de wapenkunde. Tijdens de 14de-15de eeuw bewonderden vele brouwers, hosteliërs en kroegbazen de rijkdom en de levenswijze van de ridders en kasteelheren met het daarbij gepaard gaande prestige. (21)

Figuren van het wapenschild werden overgenomen en de uithangborden zelf waren dikwijls nabootsingen van de wapenborden die aan de ingang van het kasteel waren bevestigd. De herbergiers hebben er ook zeer vroeg

een gewoonte van gemaakt het wapen uit te hangen van de edellieden die er hadden gelogeed. (22) Trouwens, vooraleer de adellijke personen op reis togen, lieten ze zich een reeks wapenschildjes vervaardigen die ze, als blijk van dank, aan die waarden schonken die hen uitstekend onthaald hadden. Op de uithangborden werden heraldische figuren, griffioenen, dubbele arenden, kronen, kruisen, lelies, rozen e.d. afgebeeld. Kleuren, onnatuurlijk vor het onderwerp en als bijvoeglijk naamwoord toegevoegd of als kleur op de geschilderde figuren gebruikt (b.v. een rode leeuw, een blauwe gans, een gouden zwijnekop e.d.), het woordje “dubbel” of het (heilig!) getal “drie” wijzen op heraldische invloeden. (23)

De bijdrage van De Smet geeft ons opnieuw de kans enkele Gentse voorbeelden vanaf de middeleeuwen tot de 19de eeuw aan te halen.

Vooreerst enkele “*schild*”-namen :

“Het Schild van Bourgondië” (reeds in 1460 op de Botermarkt),

“Het Schild van Bretagne” (in de 15de eeuw in Onderbergen bekend),

“Het Schild van Frankrijk” (hing in diezelfde tijd uit bij een wapenmaker in de Mageleinstraat),

“Het Schild van Londen” (tijdens de 17de eeuw in de Veldstraat).

Benamingen met “*dubbel*” :

“Het dubbel Vierstaal” (24) (op de Korenmarkt),

“Het dubbel Kruis” (in de Donkersteeg, op de Reep en op het Sint Veerleplein),

“De dubbele Arend” (op de Vrijdagmarkt en de Korenmarkt)

Het (heraldische en magische) cijfer *drie* :

“De drie Granaatappels” (in de Brabantdam),

“De drie heemerken” (in de Sint-Jacobsnieuwstraat),

“De drie Monniken” (in de Onderstraat),

“De drie Scabeellen” (25) (bij Sint-Jacobs), enz.

Goud, het edele metaal dat tijdens de middeleeuwen de alchimisten wanhopig maakte en de hebzucht voedde van vele vorsten, heeft natuurlijk tot de fantasie van de volksmensen gesproken. Deze kleur die in het blazoen der vorsten niet mocht ontbreken, werd ter onderscheiding aan heel wat Gentse huisnamen en uithangtekens toegevoegd :

“De gouden Ezel” (op het Goudenleeuwplein),

“Het gouden Muiltje” (in de Donkersteeg),

“Het gouden Zwijnshoofd” (in de Veldstraat),

“De gouden Noble” (26) (in de Jan Breydelstraat)

Andere veel toegepaste heraldische kleuren waren *rood*, *zwart*, *wit*, *groen* en *blauw*.

Te Gent kende men o.m. :

“De rode Hoed (in de 15de eeuw in de Hoogpoort) (verder ook in Klein Turkije, Bennesteeg en elders),

“Het rode Paard” (in de Burgstraat),

“De rode Koker” (molen op de Muide uit de 15de eeuw),
 “De zwarte Bracke” (27) (in de Veldstraat),
 “De zwarte Ruiters” (op de Korenmarkt),
 “In den witten Leeuw” (16de eeuw op de Zandberg),
 “Het wit Paard” (17de eeuw op de Houtbriel),
 “De groene Lantaarn” (18de eeuw in de Kattesteeg, nu Burgemeester
 Braunplein),
 “De groene Traille” (28) (op de Zandberg),
 “Ten blauwen Beghinen” (in Onderbergen),
 “De blauwe Gans” en “De blauwe Huik” (op de Zandberg).

Oude uithangborden in Vlaanderen

In het “Gildeboek der (Gentse) Pijnders” (S.A.G. 186/1, folio 25 r° & v° en folio 26 r°) treft men 103 schetsen aan van Gentse brouwersuithangtekens daterend van 1494. Op de schilderijen van Breugel zijn er nogal wat 16de-eeuwse uithangborden aan te wijzen, b.v. in zijn “Spreekwoorden”, “De strijd tussen Carnaval en Vasten”, “De Volksoptelling” enz. Voornamelijk op het platteland hing men reeds vroeg de bladerkrans of een groene tak aan de herbergen uit. Een herbergkenteken was ook dat men geregeld linden bij de voordeur plantte. (29)

Uithangborden en kunst

In onze gewesten werden de uithangborden door de timmerman of de smid vervaardigd. Deze objecten behoorden tot de volkskunst. Enkele voorbeelden zijn nochtans aan te wijzen waarbij kunstenaars het niet beneden hun waardigheid achtten om uithangborden te schilderen, zó zeker Matsys bij ons. De beroemdste artistieke uithangborden werden evenwel in het buitenland geconcipeerd. Bekend is “L’Enseigne de Ger-saint” in 1720 door Antoine Watteau voor zijn vriend schilderijenhandelaar gepenseeld. Andere beroemde kunstenaars schiepen eveneens dergelijke borden, o.m. de Nederlander Rembrandt, de Fransen Géricault en Toulouse-Lautrec en de Engelsen Hogarth en Ralph Ellis. (30)

De “Franse” borden

In Frankrijk kende men uithangborden in de vorm van rebussen of geestige woordspelingen door het gebruik van woorden met gelijke klank maar verschillende betekenis. Zo hing een Franse wisselaar een wiel (une roue) en een ekster (une pie) uit omdat zijn zaak “A la Roupie” (Indische munt) heette.

Een textielkoopman liet zich een uithangbord vervaardigen waarop een aap (un singe) in een batistweefsel gehuld, stond afgebeeld. De rebus luidde : “Au Saint-Jean Baptiste” (au singe en batiste).

Tijdens de autocratische regering van Louis-Philippe die tot een bloedige

omwenteling zou leiden, hingen er, in 1848, te Parijs drie tabakszakken (des blagues) boven een tabakswinkel uit. “Blague” betekent ook flauwe kul. Aangezien boven elke zak respectievelijk “Liberté”, “Egalité” en “Fraternité” geschreven was, betekende dit een vrij krasse kritiek op het heersende regime. (31)

Tijdens de 19de eeuw namen onze handelaars andere zgn. “Franse” borden over : afbeeldingen en voorwerpen die het zonder verklarende tekst konden stellen. Reusachtige, roodgeschilderde hoofddeksele in blik aan een hoedenwinkel, uithangborden waarop worsten stonden afgebeeld bij de spekslagers, grote suikerbroden of enorme kaarsen bij de kruideniers, reuzenlaarzen bij de schoenmakers, dito sleutels van hout of blik bij slotenmakers en dergelijke behoorden tot het straatgezicht. (32) En vanaf de 18de eeuw waren de etablissementen der parapluverkopers, waarvan er verscheidene van Italiaanse afkomst waren, te herkennen aan een metalen paraplu of parasol, in felle kleuren geverfd, boven de winkeldeur.

Verplichtingen en misbruiken

Het gebruik van uithangborden werd gedurende eeuwen door allerlei verordeningen en de daarbij horende rechtspraak bepaald.

Vanaf de 15de eeuw, tijdstip waarbij de uithangtekens in West-Europa algemeen in gebruik waren, moest de overheid ingrijpen tegen de overdreven afmetingen der borden. Herbergiers en winkeliers concurreerden immers onderling op dat gebied.

In de smalle straatjes van toen waren de vèr en laag uitstekende en loshangende voorwerpen een gevaar voor ruiters en verkeer, vooral bij winderig weertje en gezien de schaarse straatverlichting.

In Londen moesten de uithangborden vanaf 1766 verkleind en tegen de muur vastgemaakt worden. Parijs kende deze verplichting reeds vijf jaar voordien. De borden mochten niet verder uitsteken dan vier duim. (33)

Het was ook in Frankrijk dat men ten tijde van Catharina van Medici, vanaf 1567 verplicht werd aangifte te doen van zijn inzicht een herberg te openen. Daartoe moest men zijn naam en adres opgeven en tevens het uithangbord vermelden. (34)

In 1693 ondertekende Lodewijk XIV een ordonnantie waardoor het aanbrenge van uithangborden facultatief werd. Twintig jaar tevoren was er evenwel spraak een inspecteur aan te stellen tegen de vulgaire afbeeldingen op sommige uithangtekens. (35)

Alhier werden dergelijke maatregelen ook later nog getroffen. Een besluit van 1859, uitgevaardigd door het college van burgemeester en schepenen te Eeklo, verbood het plaatsen van uithangtekens zonder daartoe eerst de toelating te hebben bekomen. Er zou voortaan gelet worden op de eerbiediging van taal en zeden. (36)

Omstreeks 1795 was een besluit van kracht inzake bepaalde thema's op de uithangborden. (37)

In 1812 bevalen de Franse autoriteiten te Gent dat alle opschriften en uithangborden in het Frans moesten opgesteld zijn. Een Vlaamse vertaling werd toegelaten.

Het resultaat bleef niet uit. Tijdens de 19de en in het begin van de 20e eeuw waren de Franstalige borden, vooral dan in de steden, aan de orde van de dag. Karel Waeri, de Gentse volkse liederenauteur, wijdde omstreeks 1895 een lied van honderd vierenveertig regels aan de Franse cafés in Vlaanderen.

Dit snobisme, die drang naar vreemde opschriften, eerst in het Frans, later in het Engels, met of zonder spellingfouten, kennen we tot op de huidige dag.

Ondertussen werden de uithangborden opnieuw storend groot.

Toen men in 1901 te Gent in de Veldstraat het "grootste bord van de stad" plaatste, protesteerde Alfons van Werveke in het Volksbelang van 9 maart : "Wij vragen een belasting op de uithangborden, berekend tegen vijf frank de vierkante meter !".

Het Gentse stadsbestuur hief inderdaad een bepaalde belasting op de "uitsteekberden" en op de voorwerpen, geplaatst voor de straatdeur, op het trottoir, om de aandacht van de voorbijgangers op het bedrijf te vestigen. In de Gazet van Gent van 16 maart 1901 verscheen het bericht dat uithangborden, taferelen en uitspringende beeldwerken minstens 2,5 m. boven het trottoir moesten worden geplaatst. Hingen ze minstens 3,70 m hoog dan mochten zij, in brede straten niet meer dan 95 cm uitspringen. In andere gevallen was de maximale uitsprong 85 cm.

In 1909 protesteerde het syndicaat der smidsbazen. Zij vroegen uitzondering te maken inzake belasting op de smeedijzeren uithangborden. Of daarvan iets in huis kwam, weten we niet.

We kunnen ons echter de vraag stellen of het verplichte jaarlijkse bedrag vóór de Eerste Wereldoorlog aan de basis lag van het verminderen van dergelijke artistieke uithangtekens te Gent.

Lode HOSTE

('t vervolgt)

NOTEN

- (1) In de 19de eeuw was het de mode en gewoonte gevels te bepleisteren en wit te verven. Rijke 17de- en 18de-eeuwse bakstenen gevels werden op die manier behandeld. Tegenwoordig is er gelukkig een strekking om ze in hun oorspronkelijke staat te herstellen.
- (2) De Backer-Van Ocken, R., Monumentenzorg in Vlaanderen. "Een toekomst voor ons verleden", brochure, 1974.
- (3) Claeys, Pr., Maisons particulières et monuments publics gantois..., Gand, 1907, p. 4.

- (4) Het Museum voor Volkskunde te Gent bezit een merkwaardige reeks uithangborden. Daar is o.m. de collectie, door René De Cramer in opdracht geschilderd voor de Wereldtentoonstelling van 1913 te Gent. De andere zijn doorgaans 19de-eeuwse exemplaren.
- (5) Van Lennep en Ter Gouw, *De Uithangtekens in verband met Geschiedenis en Volksleven beschouwd*, Amsterdam, 1868, p. 12-13.
- (6) Dewalhens, P., *Introduction à l'histoire des rues et enseignes de Tirlemont, Standen en Landen*, Leuven, 1964, p. 129-130.
- (7) De Smet, J., *Bijdrage tot de Gentse huisnaamkunde van de Middeleeuwen tot het Nieuwe Regime*, onuitgeg. lic.dissertatie, 1953-'54, p.9.
Hemmersdorf, auteur van "De herberg in de Nederlanden", Assen, 1957, haalt op p. 68-69 aan dat de Ieperse schepenen in 1326 "te Jacob Struvins" en "te Jans van Damme" (herbergen te Ieperen) dronken. Hij vraagt zich af of deze naamgeving niet ouder is dan de ons vertrouwde "de Ster" of "de Zwaan" e.d., courant tijdens de middeleeuwen.
- (8) In 1785-'86 werd de huisnummering te Gent verplicht. Het duurde echter nog jaren vooraleer men deze reglementering volgde.
De instructie van 1785 en de ordonnantie van 1786 golden tevens voor het plaatsen van straatnaamborden in blik. (zie Claeys, P., *Mémorial de la ville de Gand*, 1902, p. 168).
- (9) De Smet, J., op. cit.
- (10) Bergmans, P., *Armorial de Flandre du XVIIe siècle...*, Brux.-Paris, 1919, p. 669.
- (11) Van der Haeghen, V., *Les armoiries des registres scabinaux de Gand*, Gand, 1889, p. 18.
- (12) Bergmans, P., op. cit., p. 698.
- (13) Bergmans, P., op. cit., p. 693.
- (14) De Potter, F., *Het Boek der vermaarde Uithangborden*, Gent, 1861, p. 12 en p. 92.
- (15) Volgens Van der Smissen, L., *Hasseltse uithangborden en huisbenamingen*, Het Oude Land van Loon, 1960, werd omstreeks 1600 het woord "gulden" voor bijna alle huisnamen van Hasselt gevoegd !
- (16) de Keyser, P., *De Folklore der Uithangborden*, Oostvlaamse Zanten, Gent, 1934, p. 12.
- (17) de Potter, F., op. cit. p. 16.
- (18) Daiken, L., *The men who paint the Inn Signs, Coming Events in Britain*, London, Nov. 1955, pp. 32-35.
- (19) de Potter, op. cit., p. 107.
- (20) Kerckhaert, N., *Oude Oostvlaamse Herbergen*, Gent, 1976.
- (21) Daiken, L., *The Inns of Britain : Signs of welcome, Coming Events in Britain*, London, Oct. 1956, p. 28-31.
- (22) van Lennep, J. en J. Ter Gouw, op. cit. p. 362.
- (23) De volkse logica behield echter de natuurlijke kleuren van dieren die op de uithangborden werden geschilderd in verband met bepaalde beroepen : bijv. een koe bij de slager, een paard bij de voerman e.d.m.
- (24) Vierstaal = vuursteen in het Bourgondisch wapen.
- (25) Scabeellen = zitbanken.
- (26) Noble = muntstuk.
- (27) Bracke = jachthond.

- (28) Traille = hekwerk.
- (29) Van Lennep en Ter Gouw, op. cit., schrijven op p. 377 : “Voor oude linden had men eerbied. Feesten, plechtigheden werden onder 't lommer van linden gevierd. De Germanen spraken recht onder de lindebomen.”
- (30) In Engeland worden schilders gesponsord door bepaalde groeperingen, b.v. door het brouwersgilde. Daar bloeit dan ook een zinvolle uithangbordenkunst, wat o.m. het toerisme ten goede komt.
- (31) Dewalhens, P., op. cit., p. 130.
- (32) De Potter, F., op. cit., p. 73.
- (33) Vandenbroucque, A., *Des enseignes des commerçants et de la concurrence déloyale par l'usurpation d'enseignes*, Reims, 1899, p. 27.
- (34) Vandenbroucque, A., op. cit., p. 23.
- (35) Vandenbroucque, A., op. cit., p. 23-24.
- (36) De Potter, F., *Gent van den oudsten tijd tot heden*, Gent, 1882-'93, p. 62-63.
- (37) Vandenbroucque, A., op. cit., p. 29. “Alle uithangborden die tekens dragen van koningsgezindheid, feodalisme en bijgeloof zullen vernieuwd worden en vervangen door republikeinse symbolen. De uithangborden zullen op de muren der huizen geschilderd worden.”

INVENTAIRE ARCHÉOLOGIQUE - FICHE Nr. 48

Op 17 oktober 1897 stelde Ernest Lacquet in de rubriek “Muziekinstrumenten - Gemeentelijk Belfort - XVIIe eeuw (1660)”, een fiche op in het Frans over

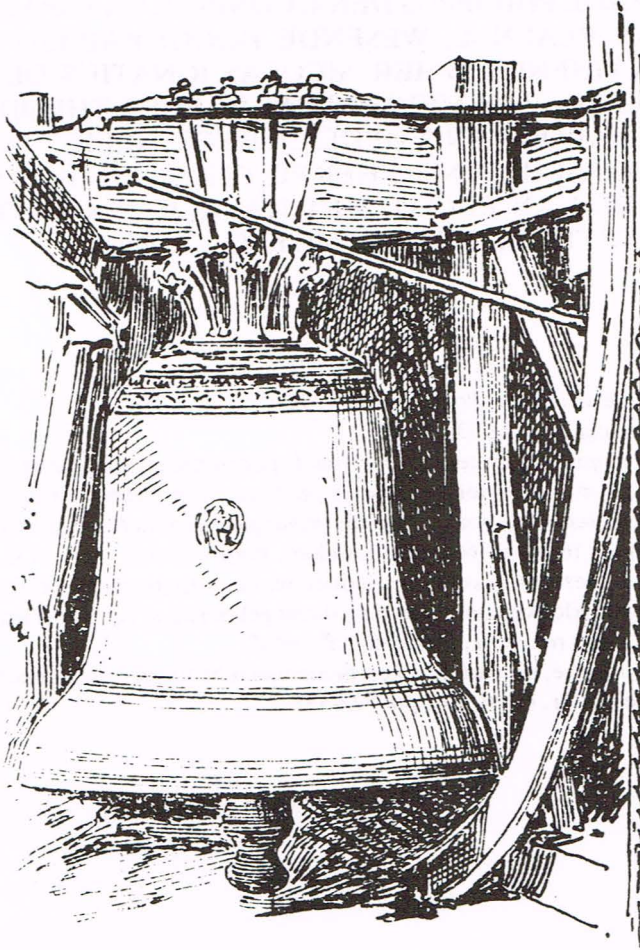
DE GROTE KLOK VAN HET BELFORT

In het oud Belfort hangen, ter hoogte van de tweede galerij boven het uurwerk, vier grote klokken die toebehoren aan de Gemeente.

De Schepenen van de Keure die tevreden waren over de beiaard die ze laten maken hadden door Pieter Hemony van Zutphen, bij contract van 8 maart 1659 (1), vertrouwden aan dezelfde klokkengieter, bij contract van 3 april 1660 (2) de levering toe van drie goede, welluidende klokken in harmonie met het klokkenspel van de beiaard en gestemd : *si, la, sol* (grote terts).

Deze drie grote en mooie klokken, die “politiemeester” Justus Billet aanduidde met de naam “Triumphanten”, werden gegoten in Gent zelf door de klokkengieter die zich gevestigd had in deze stad (3). De klepels werden gesmeed door de stadssmid Jacob Bernaert.

Het totaal gewicht van de drie klokken is 31.594 pond of 13.680 K° (het

Tekening die de fiche illustreerde. Foto Stadsarchief.

Gentse pond stemt overeen met 433 gr.) Om ze in beweging te brengen waren er acht man nodig per klok.

De eerste van de "Triumphanten" wordt aangeduid met de naam de *grote klokke* omdat ze de grootste is (1,70 m. hoog op 2,10 m. breed) en de zwaarste. Op 2 september 1660 werd ze gewogen op de stadswaag opgesteld onder de Lakenhalle en had een gewicht van 13.973 pond of 6.050 K°, dat wil zeggen 1.488 pond of 644 K° meer dan de oude grote klok Roelant van 1314 die het jaar voordien gebroken werd om te dienen voor de vernieuwing van de beiaard. De grote klok is een van de mooiste van België; bovenop staat een prachtige metalen kroon, versierd met de wapens van Gent en van Spanje en ze draagt, op twee lijnen, de volgende inscriptie :

+ REGNERENDE PHILIPPUS DEN 4, CONINCK VAN SPAIGNIEN, GRAVE VAN VLAEN &, WESENDE HOOGHBAILLIU DESER STEDE VAN GHENDT M'HER NICOLAS IGNATIUS DE BEER, RIDDER, BARON VAN MEULEBEKE, & M'HER THEODOR DE CAMARGO, BARON VAN 'THEIJLICH RYCK, HEERE VAN HERFFELT, & VOORSCHEPENE M'HER PIETER DE LA FAILLE RUDDERE, HEERE VAN EECLO, MET HAERLIEDER MEDEGHESELLEN IN WETTE. P. HEMONIJ ME FEC... A° 1660.

NOTEN

- (1) Stadsarchief. Justus Billet, *Politijeboek*, I, 99 v°.
- (2) Ibid. *Stede wercken*, reeks 533, n° 7.
- (3) *Up den XVIen april 1660 is ten boucke van de poorterije gheannoteert als poorter Mr Pieter Hemony clockgieter van style gheboren van Leuecourt prez Loraing omme te ghenieten ende jouysseren de privilegien generale an dese poorte is. Actum ut supra. (16 April 1660). Stadsarchief. Poortersboek, 1651-1738, folio 13, reeks 122, n° 5. Deze interessante tekst doet ons de Lotharingische origine kennen van de beroemde klokkengieter die men dacht geboortig te zijn van Zutphen.*
- (4) Stadsarchief. *Stads rekening*, 1660-1661, f° 199 v°. Cf. Bern. De Jonghe, *Ghendtsche geschiedenissen by forme van maendt register*, p. 25. - Fr. De Potter, *Gent*, t.I., pp. 522-532.

VORIGE JAARGANGEN VAN "GHENDTSCHÉ TY- DINGHEN"

Nog verkrijgbaar tot uitputting van de voorraad

Jaargang 1973 nrs 11-12

1976 nrs 2-3-4-5-6

1977 nrs 2-3-4-5-6 + volledige jaargangen

1978 Nihil

1979 nrs 1-2-3-4-5 + volledige jaargangen

1980 nrs 1-2-3-4-5

1981 nrs 1-3-4-5-6 + volledige jaargangen

1982 nrs 2-3-4-5-6 + volledige jaargangen

1982 Register op de jaargangen 1 tot 10 (speciaal nr)

1983 nrs 1-2-4-5-6 + volledige jaargangen

1984 nrs 1-2 + volledige jaargangen

1985 nrs 1-2-3-4-6 + volledige jaargangen

Prijs per afzonderlijk nummer 60 fr.

Prijs per volledige jaargang 300 fr.

Gentse stadstrams en -bussen (Lode HOSTE)

Prijs per boek : 250 fr. (lid) 350 fr. (niet-lid) + port 30 fr.

Tijdschrift en/of boek kunnen afgehaald worden elke zondag tussen 10 en 12 uur in het Documentatiecentrum (behalve in juli en augustus en wettelijke feestdagen.)

Portkosten bij betaling op postrekening

Tot 2 nrs. : 20 fr.

Tot 4 nrs. : 27 fr.

Vanaf 5 nrs. : 35 fr.

Nog verkrijgbare uitgaven :

- Plattegrond Gent 1641 uit 'Flandria illustrata' 100 fr.
(1e uitgave door Hondius)

- Plattegrond Gent 1796 door Goethals 100 fr.
(identiek aan origineel)

Plattegronden dienen afgehaald te worden in het Documentatiecentrum (geen postverzending).

De Bibliothecalesse
Mevrouw VAN GELUWE-EGGERMONT

DE TANKKAZERNE TE SINT-DENIJS-WESTREM*

De Duitse bezetters besloten begin 1915 langs de steenweg op Kortrijk een kazerne te bouwen. (1) De “Flieger-Truppe” die zijn “Horst” had op het oefen-vlieg-paardeplein van de wijk Buchten te St.-Denijs-Westrem zou er een tehuis vinden. (2)

Het nieuwe kwartier kon betrokken worden midden 1916. De familie Van der Haeghen had, daarvoor, tegen wil en dank, een deel van haar gronden moeten afstaan.

De kazerne en de villa's in de omgeving, die de Duitsers ook hadden bezet, werden tijdens de laatste dagen van de oorlog door de omwonende bevolking leeggehaald. Het Belgisch leger dat het kwartier vanzelfsprekend overnam moest eerst de ingeslagen ruiten en de uitgebroken keuken-inrichting vernieuwen. Veteranen vertelden ons dat, nog jaren na de oorlog, patrouilles de ronde deden om te verhinderen dat men de voor iedereen openstaande villa's verder afbrak.

In 1920 kwam een regiment aanvalswagens de gebouwen bewonen. (afb. 1) De tankisten wensten natuurlijk te oefenen met hun “chars d'assaut” van Franse makelij. Ze kregen de beschikking over een strook terrein langs de baan Afsnee-Zwijnaarde, behorende aan het infanterie-maneuerveld.

In de kazerne zelf was er geen plaats om de 47 tanks onder te brengen. (3) De legerleiding besloot daarom twee loodsen en een werkplaats te laten bouwen langs de Kapellenstraat (nu Putkapelstraat) juist naast de oude kapel “t'Putje”. (4) Bij Ministerieel Besluit van 20 november 1920 kocht de gouverneur van Oost-Vlaanderen, in naam van de Staat, 1 Ha 62 a 60 ca grond van de ingenieur Bovy Ferdinand uit Brussel. (5) Op het perceel dat 45.000 frank kostte stonden de puinen van de hoeve-herberg-afspanning “het Peerdeken”. Bij de afpaling van het terrein vroeg graaf de Hemptinne, eigenaar van een belendend perceel, de scheiding in rechte lijn te laten verlopen. Na omwisseling van gronden kon aan zijn wens worden voldaan.

Volgende constructies werden langs de Kapellenstraat gebouwd

- 1925 : een hangar en een werkhuis.

- 1927 : een watertoren.

- 1928 : een magazijn-hangar en een latrinepaviljoen.

- 1929 : een navigatietoren voor vliegtuigen. (afb. 2)

Samen met de hangar trok men ook nog een open loods op om er de tractoren Minerva en de platte wagens in onder te brengen. (6) (afb. 3)

Zoals te verwachten moest de familie Van der Haeghen de in 1915 door de Duitsers aangeslagen gronden langs de Pleinstraat (nu Derbystraat), waarop de kazerne stond, aan de Belgische Staat verkopen. De akte van afstand

* Het eerste artikel in deze reeks verscheen in “Ghendtsche Tydinghen” 1985, nr. 4.

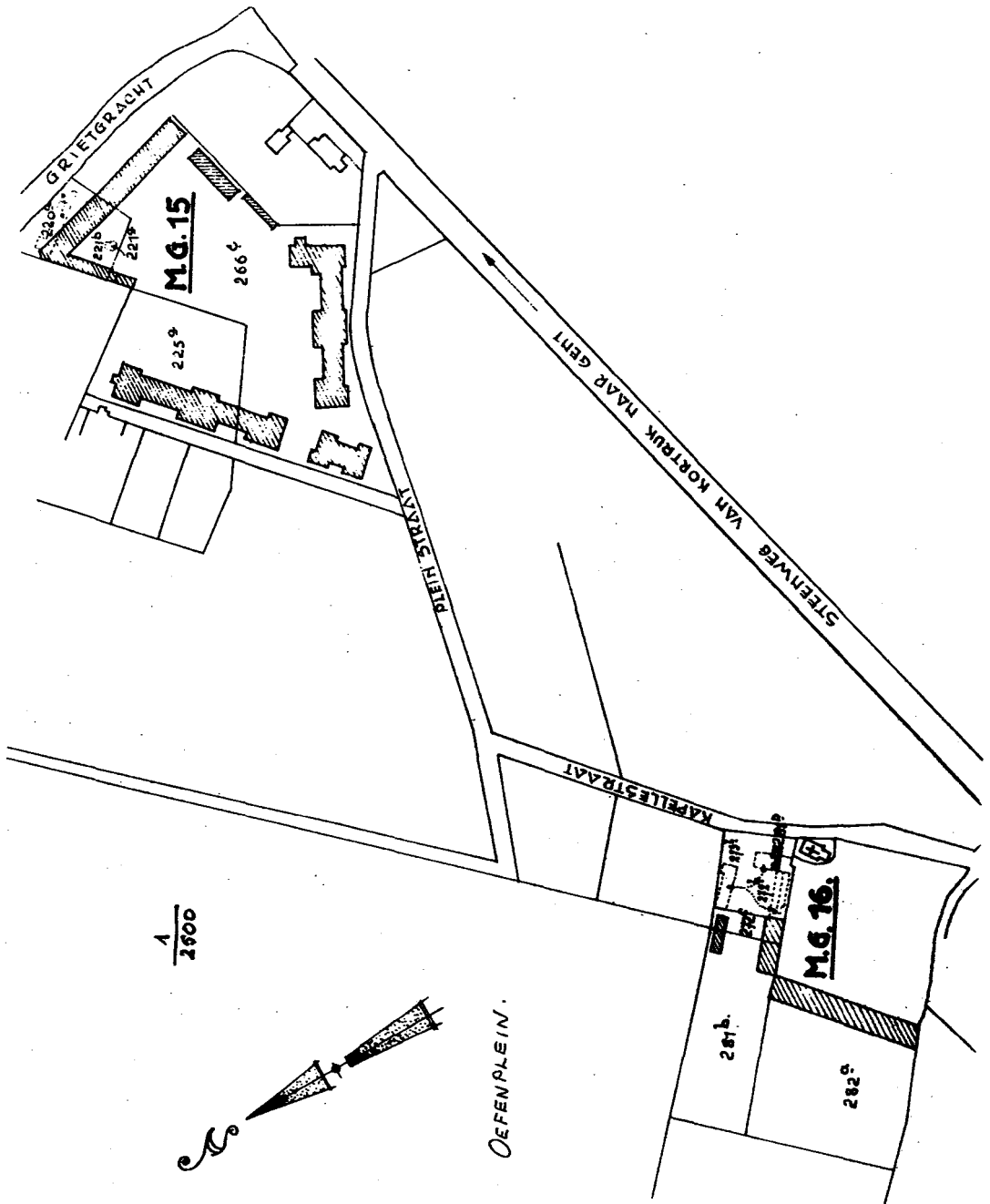

Afb. 1. Manschappen van het eskadron aanvalswagens. Rond 1925. Foto : Heylbroeck.

over 1Ha 88a 77ca werd getekend op 15 april 1924.

Er was feest in het kwartier toen koning Albert op 3 april 1928 het regiment gevechtswagens bezocht. (7) Hij had eraan gehouden persoonlijk een vlag te overhandigen aan de kommandant van de eenheid, kolonel SBH Deprez. (8) (afb. 4 en 5)

Om de tankisten te beletten tijdens de nacht het kwartier te verlaten om de "cabardoeskens" in de omgeving te bezoeken trok de Genie in 1929 rond de kazerne een omheining uit cementplaten op. Om volledig zeker te zijn dat sportieve piotten toch niet zouden proberen de muur over te klauteren

Afb. 2. Uittreksel uit origineel plan van 1935. Ligging der beide militaire domeinen : MG 15 : kazerne. MG 16 : c.o. Compagnie d'ordonnance aan de kapel 't Putje. Let op GRIETGRACHT = RIETGRACHT.

bekroonde men deze met glassplinters. Oudgedienden vertelden dat deze hindernis toch makkelijk te nemen was door enkele dubbelgevouwen dekens over de scherven te gooien.

Na de afschaffing van het tankregiment in 1934 kwamen de mannen van de 14e compagnie van het 2e Linie uit de St.-Pieterskazerne het complex bewonen. (9)

Op haar beurt werd de 14e in 1937 vervangen door een escadron Belgische T13 gevechtswagens uitgerust met kanon 47 mm. Die bleven er tot bij het uitbreken van de tweede wereldoorlog.

Na de kapitulatie in mei 1940 had de "Luftwaffe" weinig interesse voor het vliegveld en liet daarom de kazerne, door haar voorgangers in 1915 gebouwd, over aan de "Fabriekswacht". (10)

De RAF toonde eind 1944 meer belangstelling en logeerde enkele Poolse eskadrilles gevechtsvliegtuigen op het plein en in de kazerne. Wie onder de oudere herinnert zich niet de luchtgevechten en beschietingen op 1 januari 1945 ?

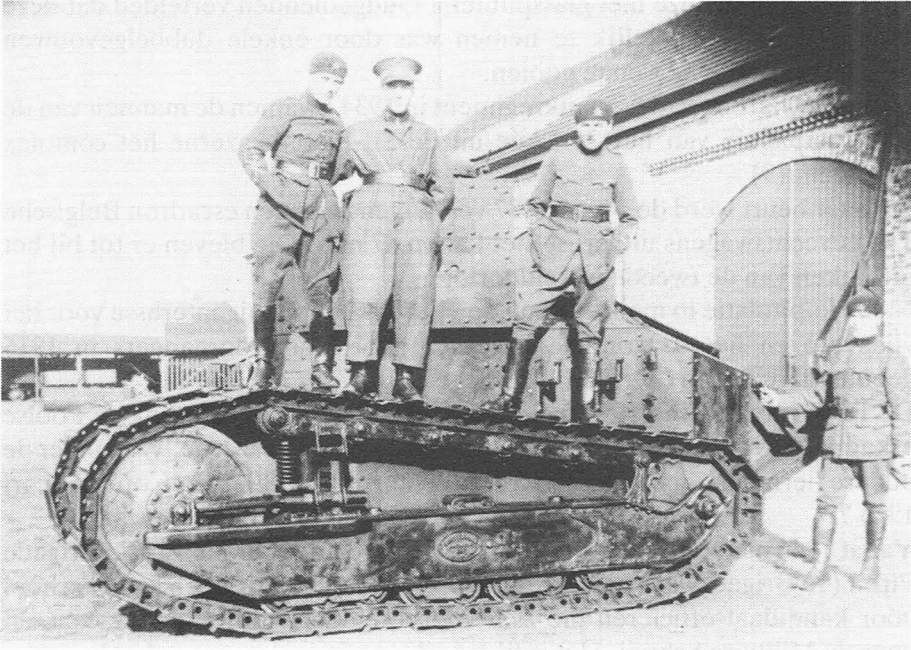
Vanaf 1946 nam de School voor Kandidaat Gegradueerden van de Brigade Piron (1e Brigade) er haar intrek. In 1948 stichtte men er een kweekschool voor kandidaat-officieren die zich voorbereidden op het ingangsexamen voor de Militaire School. Het is tijdens die periode dat men in het kwartier een nieuwe keuken met eetzaal, een turnzaal, een cinemazaal en verschillende magazijnen bouwde.

Bij Koninklijk Besluit van 13 juli 1955 kreeg de kazerne de naam "Luitenant Jacquemin" naar een jong officier gesneuveld te Harelbeke op 24 mei 1940.

Toen alle scholen voor officieren en onder-officieren samengebracht werden te Brussel, Dinant en Zedelgem kwam in 1962 de "Jacquemin" leeg te staan. Het Ministerie van Landsverdediging (MvL) besloot er de mobilisatiekern van een veldhospitaal in onder te brengen. Een onderofficier en enkele korporaals hielden er van toen af de wacht.

Na de tweede wereldoorlog en vanzohaast de RAF het plein had vrijgegeven was er sprake het vliegveld van St.-Denijs-Westrem uit te breiden. In 1946 nam de Regie der Luchtwegen de gronden over en richtte er een luchthaven 3e categorie in. Het Stadsbestuur vond dit niet genoeg voor een stad als Gent. Het Schepencollege wilde het plein nog uitbreiden tot veld van 2e categorie. Die plannen stootten op erg veel tegenstand. Speciaal de omwoners vonden dat ze reeds genoeg geluidshinder hadden te verduren door de sportvliegtuigen die het plein af- en aanvloegen.

Het College hield het been stijf en keek uit naar gronden om het vliegveld te vergroten. Het militair domein naast de kapel 't Putje was het eerste doel. Burgemeester Van Den Daele richtte zich onder volgende bewoording tot het MvL: "Door het aanleggen door de Stad in het jaar 1971 van een start- en landingsbaan op het vliegveld te St.-Denijs-Westrem, werd

Afb. 3. De C.O. = Compagnie d'Ordonnance aan de Kapellenstraat. Rechts de Tankloods. Op de achtergrond de hangar waarin de Minervatractoren.

een belangrijke promotie voor de regionale luchthaven verwezenlijkt. Het grootste gedeelte van het vliegveldterrein behoort toe aan de Stad. Aansluitend aan deze gronden bevindt zich een militair domein dat een oppervlakte heeft van 1Ha 28a 60ca en waarop twee grote loodsen en twee woningen (11) gebouwd zijn. Bovendien paalt dit domein over een lengte van 47 meter aan de Kapellestraat van de gemeente St.-Denijs-Westrem.

De hogergenoemde loodsen zullen dienstig zijn voor activiteiten die rechtstreeks in verband staan met de luchtvaart, namelijk herstelling en onderhoud van vliegtuigen en parking voor toestellen. Privé-firma's interesseren zich reeds voor deze localisatie.

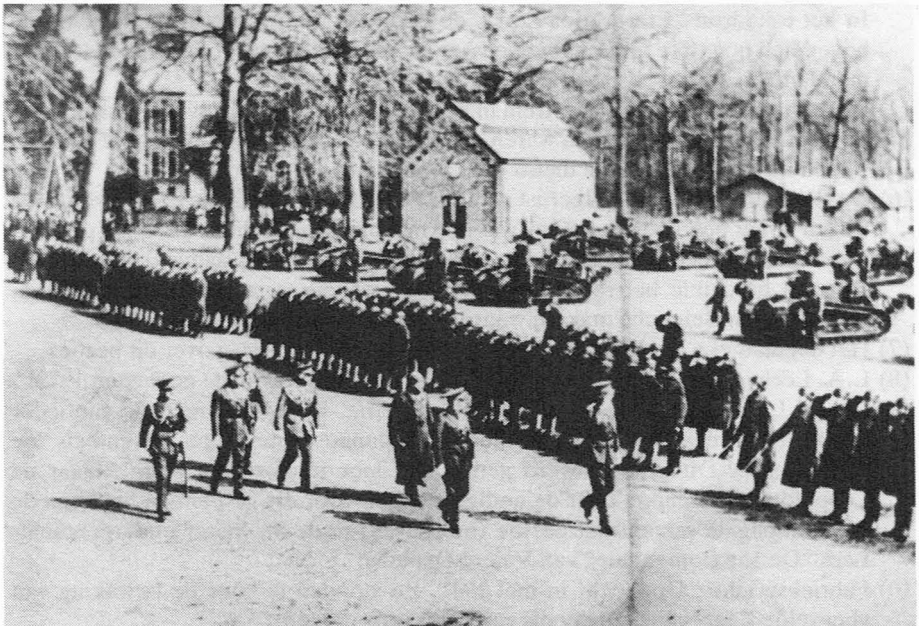
We zijn van oordeel dat de aankoop bevorderlijk zal zijn voor de verdere ontwikkeling van het Gentse luchtvaartverkeer en de tewerkstelling van gespecialiseerd personeel. De valorisatie van de aanpalende stadgronden zal er eveneens door in de hand gewerkt worden, enz...".

Tot zover de burgervader. Het MvL ging akkoord met de verkoop. Het Staatsblad maakte de transactie bekend op 11 november 1972. De gronden en gebouwen kostten de stad 10.500.000 frank.

Aan de Groendreef had de 1ste Mobiele Groep van de Rijkswacht plaatsgebrek. Toen ze in 1974 ook nog de opleiding van de Vlaamstalige rekruten te verwerken kregen zochten de "gendarmen" naar een bijkomend onderkomen. De oude tankkazerne bood de gedroomde oplossing. Men zag te-

Afb. 4. 3 april 1928. Bezoek van koning Albert. Overhandiging van de vlag aan kolonel DEPREZ.

Afb. 5. Bezoek koning Albert. 3 april 1928. Zicht op het binnenplein van de kazerne.

rug geuniformeerden, nu in blauwe tenue, de kazernepoort in en uit marcheren.

In het teken van de besparing en ook omdat er enkele nieuwe gebouwen waren afgewerkt in de Groendreef, verhuisde het onderrichtescadron in 1980 terug naar de Brugsepoort.

De "Jacquemin" staat nu leeg en is te koop voor ieder die er de interesse en het geld voor heeft.

Roger VAN AERDE
1984

BIBLIOGRAFIE EN NOTEN

- (1) Opzoekingen in het "Bundes-Militärarchiv" in Freiburg brachten niet veel aan het licht. Tijdens de tweede wereldoorlog zijn de meeste akten, met betrekking op het Pruisisch leger in Vlaanderen (1914-18), tijdens bombardementen in 1945 vernietigd. Men treft er alleen nog onvolledige dossiers van het "Marinekorps Flandern" aan. Het enige wat vast staat is dat de kazerne gepland en gebouwd is onder de leiding van de "Baudirektion der 4en Armee" gekazerneerd in Gent.
- (2) L. Hoste : Het St.-Denijs en Farmanplein. Een brokje geschiedenis. In G.T. Nr. 3 1985.
- (3) Een regiment aanvalswagens bestond uit 3 eskadrons met elk 15 Renaulttanks. In het eskadron "Etat-Major" zoals de oud-militairen zo graag zeggen, waren bovendien nog twee tanks voorzien voor de bevelhebber en voor de tweede kommandant.
- (4) E. Delbaere : St.-Denijs-Westrem in beeld. 1980 De legende over 't Putje.
- (5) Toen in 1929 al de gebouwen waren opgetrokken gaf het leger 34a grond langs de Kapellenstraat over aan de dienst der Domeinen voor verkoop.
- (6) De Renaulttanks waren uitgerust met metalen rupskettingen die de niet verharde wegen zwaar beschadigden. Ook was hun maximale snelheid amper 5 km per uur. De strijd kon reeds lang gestreden zijn vooraleer ze op het slagveld verschenen. Daarom beschikte het regiment over platte wagens getrokken door Minervatractoren van Belgische makelij waarop men de tanks vervoerde.
- (7) Het dagblad "La Nation Belge" van 4 april 1928 geeft verslag over dit bezoek.
- (8) L.A. Leclair : Emblemen en eervolle onderscheidingen van de eenheden 1972.
- (9) Het 2e Liniregiment lag in de Leopoldskazerne. De 14e compagnie van ieder infanterieregiment was uitgerust met 12 kanonnen 47 mm beter bekend als "de vier-zevens". Dit geschut werd getrokken door tractoren "Utility". Daar de Leopold niet beschikte over de nodige garagen voor die gespannen had men de 14e compagnie samen met de 15e (mortieren) in de St.-Pieter ondergebracht. Lees "De 15e Compagnie" van Valère Depauw.
- (10) Fabriekswacht : Oppericht in mei 1941. Ze stonden in voor de bewaking van vliegvelden, fabrieken en depots van de "Luftwaffe".
- (11) De twee woningen waren gebouwd in dezelfde periode als de watertoren en dienden als woonst voor de "conciërge" van het domein aan de Kapellenstraat.

DE GESCHIEDENIS VAN DE VYT-BORLUUTFUNDATIE EN HET LAM GODS

1542, juni 10. De bijkomende missen in de Vytkapel waren mogelijks het gevolg van de hoge inkomsten van het bezoekgeld. Een andere mogelijkheid was dat de hogere inkomsten van de geschonken gronden in het Waasland leidden tot het celebreren van deze missen. Dit was echter voorzien in de stichtingsakte (1435) en werd nog in aanmerking genomen in 1576 (noot 203).

1546-1550. Marcus van Vaernewijck (noot 12a) vermeldt dat het onderstuk van het Lam Gods met als voorstelling de hel, dat uitgevoerd was in tempera, door onbekwame restaurateurs “met hun calvershanden uitgevaecht” werd (cfr. 1574). Castrucci (cfr. 1548) maakt melding van de drie standen van de kerk waaruit mogelijks afgeleid kan worden dat de predella het vagevuur voorstelde. Naar onze mening hebben we hier iconografisch gezien wel degelijk te maken met de hel. De befaamde restaurateur is onbekend gebleven, daar er juist in die periode leemten zijn in de rekeningen en in de Acta Capituli. Volgens het handboekje van Jan Vermeers waren het dezelfde geestelijken (cfr. 1542) die de mis opdroegen : Joos van Visscherye (zond.), Jan de Mera (= van der Meere) (maandag), Brune Vischerie (dinsdag), succentor (woensd.), Piaulus (donderdag), behalve dat E.H. Paulus (vrijd.) en Picaert, die samen met Brune de zaterdag de mis opdroeg, vervangen werd door een visitator (= bezoeker) (succentor = ondercantor of begeleider).

1546, juli 7. In 1540 werden de monniken van de St.-Baafsabdij overgebracht naar de St.-Janskerk, daar hun abdij omgebouwd werd tot dwangburcht. De Gentse hoofdkerk kreeg een nieuwe patroonsheilige : H. Bavo. Op 7 juli 1546 bracht kapitein Vincenzo Castrucci van Lucca een bezoek aan het Lam Gods (224). De vermelding in zijn reisnota's van het onderstuk met de lijdende kerk is mogelijks een allusie op het wegvloeien van het water uit de Levensfontein op dit onderstuk.

1548-1549. In de aantekeningen betreffende het tonen van het retabel in de rekening van de Oude Fabriek wordt het Lam Gods voor het eerst vermeld als de tafele van Adam en Eva (noot 203).

1549. De Antwerpse adel schonk een vergulde beker, beter bekend als de Poculum Hilaritatis, aan hun St.-Lukasgild en aan de Violieren. Deze beker was versierd met de portretten van Apelles, Xeuxis, Raffaël (die door Floris bewonderd werd) en Jan van Eyck, vanwie de Antwerpenaren

zonder meer aannamen dat hij lid was geweest van hun schildersgild. Dit chauvinisme werd nog als werkelijkheid aanvaard door J. van der Sanden in "Oud konst-toneel" (Antwerpen, Stadsarchief, hs. f°212 r°), die melding maakt dat Jan van Eyck "aengenomen geweest als lid of meester in onze gilde van Sint-Lucas". Men veronderstelt dat het portret van Jan op deze beker (die verloren ging in 1794) teruggaat op het zgn. zelfportret op het Lam Gods. Sommigen menen deze beker te mogen herkennen op het portret van Abraham Grapheus van Cornelis De Vos (1620) in het Antwerps Museum voor Schone Kunsten (225). We vermelden hier eveneens de oude kopieën naar de portretten van Hubert (1ste ruiter) en Jan (4de ruiter) op het gestolen paneel. Deze dubbelportretten worden bewaard in het museum te Dijon (226).

1550, september 15. De Bruggeling Lansloot Blondeel en Jan van Scorel, een kanunnik uit Utrecht, restaureerden het veelluik. Volgens sommigen (noot 6b) zou van Scorel de Utrechtse dom op het middenpaneel hebben geschilderd, anderen merken terecht op dat wij dit gebouw ook aantreffen op "De Madonna met kanselier Rolin" (Parijs, Louvre) (227). Voor het tonen van het retabel ontving men van de bezoekers xxviii s.xd.g. (noot 203).

Lambert Lombart was wel degene die het meest onder de invloed stond van de Italiaanse kunst, doch deze Luikse schilder nam voor de voorstelling van St.-Jan-de-Evangelist op zijn St.-Pietersaltaar (Brussel, Koninklijk Museum voor Schone Kunsten van België) de gelijkaardige figuur op het Gentse veelluik als model (227A).

1551-1552. Volgens het handboekje van Hubertus de Waghemaker droegen de volgende kapelannen de mis op in de Vytkapel : Philips Hanswyck (Z), Jan van der Mere (M), Joos van der Visscherie (D,D,V), Hendrik de Crudenare (W) en Lieven Maganck (Zaterdag). Hanswyck, van der Mere en Meganck waren lid van het kapittel. In de rekening van de Oude Fabriek is er een post voorbehouden voor de ontvanger XVii sg.

Nadat de kerk verheven werd tot collegiale, werd er een kapittel opgericht. De missen werden verdeeld onder de kapelannen en de geestelijken van de kerk. Reeds vlug werd de zorg voor de fundatie en voor het retabel volledig overgenomen door het kapittel.

1555. In het genealogisch handschrift van Joos Borluut en in het Recueil van "diverssche sepulturen, ghelaesen veinsteren ende blazoenen..." wordt voor het eerst melding gemaakt dat "in de eerste capelle naest den trappen, daer de tafele van Adam ende Eva staet, zijn de ghelassen veynsters al verwapent metten wapenen van Joos Vyts ende joncvrouwe Elisabeth Borluuts" (noot 206).

1566, juli 7. De Schryver en Marijnissen (noot 211a) brengen het werk vermeld in een brief van proost Morillon aan kardinaal Granvelle : “Je n’ay encores résolution de sa Masjesté touchant la table de Gand, qu’elle veult este faicte par maistre Michiel, qu’il est force faire sur tablez de bois bien liéz”, in verband met de kopie van het Lam Gods door Michel van Coxie, doch dit kan weerlegd worden daar men weet uit de kerkrekeningen dat deze meester pas in 1557 zich te Gent vestigde. Daarenboven draagt de repleik de signatuur en de datum 1558 (N.S. 1559). Het gaat hier dus duidelijk om twee verschillende werken.

1557-1559. Filips II, koning van Spanje, die het origineel wilde bezitten, liet een kopie maken door Michiel van Coxie. De weigering ging mogelijks uit van de familieleden, die zoals in 1578-1579 hun rechten op het retabel deden gelden. De panelen van de kopie worden thans bewaard te Berlijn, Staatliche Museen (God, Aanbidding van het Lam); München, Pinakothek (Maria, Johannes) en Brussel, Museum voor Schone Kunsten (zijluiken). Waarschijnlijk was deze kopie in 1559 reeds naar Valladolid in Spanje overgebracht, daar in de Heere’s ode, die in juli 1559 in de St.-Baafskathedraal reeds prijkte (cfr.), er melding van wordt gemaakt. De Academy of Arts te Honolulu bewaart een tekening, die een vrije interpretatie is van Maria op de buitenluiken. Deze draagt het opschrift : Johannes van Eyck inv. Michiel Coxeyn fec., doch deze vermelding werd er achteraf op aangebracht. Het gezicht herinnert aan de 16de eeuwse Italiaanse kunst. P. De Boer zag een oude vrije kopie van het paneel van de Eremyten door bemiddeling van de Galerie des Etats-Unis te Cannes (noot 212). De totstandkoming moet na deze datum geplaatst worden (cfr. 1450). Opvallend liggen de inkomsten van de bezoekers in de jaren 1556-1557 (meer dan 3 lb.) en 1559-1560 (meer dan 2 lb.) hoger dan anders, dit was waarschijnlijk te wijten aan het kopiëren van Coxie in een kleine ruimte in de Vytkapel en de samenkomst van het 23ste kapittel van het Gulden Vlies (noot 218).

1559, juli 23-25. Ter gelegenheid van het 23ste kapittel van de Orde van het Gulden Vlies wijdde Lucas de Heere een ode aan het veelluik, die hij ophing aan de muur rechtover het retabel. In 1565 publiceerde hij zelf deze ode (noot 11), die in een licht gewijzigde vorm overgenomen werd door van Mander (noot 15). Uit verloop van de dienst in de Vytkapel volgens de rekening van de Oude Cotidiane ontving de koster Bernaert voor het onderhoud XIIg. en voor het brood en de wijn XX g. en dit elke trimester. In de comptabiliteit worden de inkomsten in verband gebracht met de grond in het Waasland (Verrebrouck).

1560. In de Vlaemsche Audtvremdicheyt vermeldt Marcus van Vaerne-wijk (228) het retabel zonder meer als “taefel tSente Jans”. Als auteur

vermeldt hij enkel Jan, die afkomstig was “van Maeseyc, een stedekin in ruudt Kempen landt”. Reeds in de eerste herdruk werd de tekst aangevuld : “Hubertus van Eyck... was een uitnemende constich schilder...die taefel in tSente Jans kercke eerst begonnen hadden. Zyn sculptur is te Gent in dezelve kercke”. Van de bezoekers ontving men XXIII s.VIIIg IX en het jaar daarna XXXII s.IXg.XI (noot 203).

1561. In de beschrijving van Ludovico Guicciardi over de Nederlanden vermeldt deze dat “In de temple van St.-Baafs vonden we een zeer excellent schilderij van de triomf van de Agnus Dei, alhoewel het iedereen de tafel van Adam en Eva noemde. De auteur Jan van Eyck woonde meestal te Brugge, waar hij gestorven is. Hem volgde in dezelfde kunst zijn broer Hubert, die bij hem woonde en schilderde op dezelfde werken” (noot 148). De ontvangsten van het verloop van de dienst in de Vytkapel volgens de rekening van de Oude Cotidiane zijn opgetekend vanaf 1559 tot 1569 en van 1570 tot 1575 (noot 203).

NOTEN

224. *E. Dhanens*, Het retabel van het Lam Gods, in : Inventaris van het kunstpatrimonium in Oost-Vlaanderen, VI, Gent 1965, blz. 103-104.
225. a) *J. Van Der Sanden*, De Bloyende konsten of Lauwerkrans van Apelles, Antwerpen 1774, blz. 15, *P. Genard*, Notice sur la corporation des orfèvres d'Anvers, in : Annales Académie de Belgique, 1889, blz. 299.
226. *J.A. Crowe-G.B. Cavalcasselle*, Les anciens peintres flamands, Brussels 1862, I, blz. 108.
227. *E. Dhanens*, Bijdragen tot de studie van de repentirs en oude overschilderingen op het Lam Godsretabel van Hubert en Jan van Eyck, in : Bulletin van het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium, dl. XV, Brussel 1975, blz.110-8.
- 227A.*M.J. Friedländer*, Anthonis Mor and his contemporaries, Early Netherländish painting, 1975, nr. 104.
228. *Marcus van Vaernewijck*, Vlaemsche Audtvremdicheyt : inhoudende veel wonderlicke antiquiteyte(n)/van der natuere/ghelegentheyt oorsprongh ende eerste Fondation des selven Landts/met meer ander ghenougelicke en(de) vremde dinghen : Al t'selve vergadert ghecomponeert ende Rhetorijckelicken ghestelt by Balladen (pas uitgegeven in 1562 te Gent), 1ste tractaat, 92 (stroof).

Rudy VAN ELSLANDE

WEL EN WEE VAN “PIETJE BLUUT”, DE “GEKE- TENDE PROMETHEUS” VAN LODEWIJK VAN BIES- BROECK

Beeldhouwer Lodewijk Pieter Van Biesbroeck werd te Gent geboren op 17 februari 1839, als oudste uit een gezin met negen kinderen. Zijn vader Jacob Jozef (Gent, 1808-1875) was een van de weinige Gentse ciseleurs; zijn moeder Julia Stéphanie Iastas (Doornik, 1811-Gent, 1865) was naaister en huishoudster. Zijn broer Julius Evarist, de latere Jules Sr. (Gent, 1848-Bordighera, It., 1920), verwierf naam als schilder en was een uitstekende academieleraar.

De familie woonde bij de geboorte van Lodewijk in het Nagelstraatje, de huidige Baaisteeg. In 1851 verhuisde ze naar het nummer 10 in de thans verdwenen Sleutelstraat bij de Brabantdam. Lodewijk genoot waarschijnlijk lager onderwijs in de naast de deur gelegen kosteloze Stadschool nr. 3 van de Abeelstraat, waar nadien ook zijn jongere broer Julius zou gaan. Negen jaar later vestigde de familie zich in de Savaanstraat 34, waar ze een kruidenierswinkeltje opende.

Op 9 oktober 1852 liet Lodewijk zich in de Gentse Academie inschrijven. Hij zou er van zijn dertiende tot zesentwintigste ononderbroken “*vlijtig en zich goed gedragend*” blijven. Hij behaalde eerste prijzen in de afdeling sculptuur bij Pieter Devigne-Quyo en eindigde met een jaar tekenen naar levend model bij Theodoor Canneel. Intussen volgde hij anatomie bij Edouard Meulewaeter, perspectief bij Adolphe Sunaert en kunstgeschiedenis bij Wouters.

Aan de Prijs van Rome nam hij in 1864 deel, kwam door de schiftingen, maar viel in de eindwedstrijd onder zes kandidaten buiten de prijzen. Studiebeurzen lieten hem toe Parijs (1866) te bezoeken, Rome en Firenze (1869-1870) en tweemaal München, Nürnberg en Berlijn (1869-1870 en 1873).

Zijn eerste tentoonstelling was de 26ste Triennale te Gent in het “*Universiteitspaleis*”. Van 1865 tot 1902 nam hij zonder onderbreking deel aan deze Gentse salons. Hij participeerde tevens regelmatig aan de Kersttentoonstellingen van het “*Kunstgenootschap*”, dat op 4 mei 1879 met de “*Société littéraire de Gand*” versmolt tot de “*Cercle artistique et littéraire de Gand*” en hield er met Alfons Cogen, Désiré De Keghel en Louis Tytgadt in 1896 een afzonderlijke expositie.

Natuurlijk was hij in 1899 ook vertegenwoordigd op de Provinciale Tentoonstelling van Oost-Vlaanderen te Gent. Minder nam hij deel aan tentoonstellingen te Antwerpen en Brussel.

Op 21 oktober 1870 huwde hij Pharaïldis Colpaert (Gent, 1840-Williams Bay, V.S., 1920). Ze woonden eerst een jaar in de Willem Tellstraat 7,

Foto 1. Lodewijk Van Biesbroeck. Potloodschets gemaakt door Armand Heins in februari 1881 in de Cercle Artistique et Littéraire. Gepubliceerd in "Gand Artistique", jg. 1, 1 mei 1922, nr. 5.

daarna op de Slachthuisboulevard 9, om tussen 1874-1883 in de Kleine Bellevuestraat 41, de huidige Roze-marijnstraat, te verblijven en zich uiteindelijk in de Egmontstraat te vestigen, eerst op 13, later 17.

Op nieuwjaarsdag 1872 werd hij ad interimleraar in de Nijverheids-school, waar hij de zondag- en woensdagvoormiddag theorie en geschiedenis van de versieringskunst gaf. Deze cursus werd definitief op 16 mei 1873. Op 7 oktober 1875 volgde hij Pieter Devigne-Quyo op voor beeldhouwen in de Academie. Vanaf 1882 kwam daar de cursus "Typen en Costumen" bij.

In 1876 was hij één van de kunstenaars, die meewerkten aan de Pacificatiestoet.

Door K.B. van 4 mei 1881 werd hij Ridder in de Leopoldsorde. Op 14 mei 1884 werd hij corresponderend

lid van de Koninklijke Commissie van Monumenten.

Van 1887 tot 1910 was hij lid van de Commissie voor Monumenten en Stadsgezichten van de stad Gent. Als lid van de Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde van dezelfde stad werkte hij mee aan de "*Inventaire Archéologique*".

Van zijn vijf kinderen kregen twee meisjes een schilder- en sierkunstopleiding in het Bisschoffsheiminstituut te Brussel bij o.a. Adolphe Crespin, nl. Margareta Mathilde (Gent, 1875-Williams Bay, V.S., 1966) en Julia Eugenia (Gent, 1884-1908). Zijn zoon Joris Achilles (= George) (Gent, 1880-Tucson, V.S. 1974), de latere "*Mister van B*" werd wereldberoemd als astronoom. Eerst werkte hij in Yerkes, nadien in Tucson. Lodewijk sleet zijn laatste levensjaren in zijn buurt op de Hamoiriaan te Ukkel bij het sterrekundig observatorium. Hij overleed er in 1919, maar werd op 15 maart op het erepark van de Westerbegraafplaats te Gent bijgezet in de grafkelder, naast zijn dochter Julia, die na een slepende ziekte op 28 maart 1908 overleed en voor wiens graf hij een medaillon vervaardigd had.

Lodewijk Van Biesbroeck, eens door "*Vooruit*" (Jules De Bleye?) - krant die zijn broer Julius op de handen droeg - "*de kampioen cumulard voor subsidies en commandes*" genoemd, is vandaag in het Gentse stadsbeeld nog steeds vertegenwoordigd. In het Zuidpark klimt "*Excelsior*"; sommi-

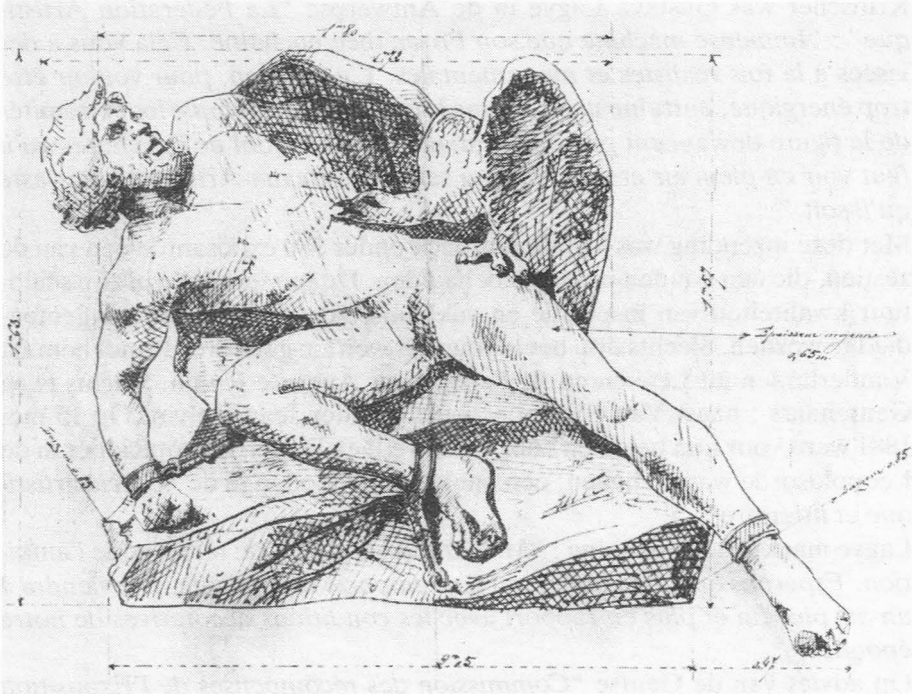

Foto 2. Cyanotypie of blauwdruk, in negatief beeld, van de "Geketende Prometheus". (Copyright S.A.G.).

ge nissen van het stadhuis dragen beelden van zijn hand en de reliëfs op de gevel van het François Laurentinstituut in de Onderstraat werden door hem gemaakt. Meer dan een halve eeuw werd zijn "Prometheus" door de gier gepijnigd in het Citadelpark.

Aansluitend bij een bondig artikel van Suzanne Van Wesemael-Janssens, in 1977 in dit tijdschrift verschenen, wil ik de geschiedenis van dit laatste beeld uitdiepen.

Op het 31ste Gentse Salon, dat van 15 augustus tot 2 november 1880 in het Casino, lokaal van de "Société royale d'Agriculture et de Botanique" gehouden werd, stelde Lodewijk Van Biesbroeck, naast een marmeren buste van de directeur van de Nijverheidsschool Th. Bureau, een plaasteren monument tentoon, ongeveer 2,60m breed, 1,65m hoog en 0,65m diep, dat hij de namen "Geboeide Prometheus" of "Prométhée Enchainé" meegaf.

"De geboeide Prometheus is een reusachtig beeld," schreef P.G. in de "Gazette van Gent", "dat indruk maakt door houding en uitdrukking. Hoe kloek gespierd is die reus, welke daar aan banden ligt, en te vergeefs zijne krachten aanwendt, om zich lostewringen! Hoe spreekt de smart uit zijne trekken!"

Kritischer was Gustave Lagye in de Antwerpse *“La Fédération Artistique”* : *“Immense machine que son Prométhée enchaîné. Cela vous a des visées à la fois réalistes et monumentales. L’exécution, pour vouloir être trop énergique, entraîne une certaine lourdeur. Par exemple les extrémités de la figure deviennent presque bestiales. Mais ce sont de ces choses qu’il faut voir en plein air et non dans un salon des Beaux-Arts, quelque vaste qu’il soit.”*

Met deze inzending was Van Biesbroeck onder 980 exposanten één van de zestien, die een gouden medaille behaalden. De jury erkende in zijn sculptuur kwaliteiten van inspiratie en vakmanschap, die dienden aangemoedigd te worden. Slechts drie beeldhouwers werden gelauwerd : met hem G. Vanderlinden uit Leuven en de Parijzenaar Auguste Rodin. Slechts twee Gentenaars : naast Van Biesbroeck, de schilder Jean Delvin. Op 15 mei 1881 werd voor hun beide en voor Gustave Den Duyts, die tot Ridder in de Leopoldsorde was verheven, een banket aangeboden in de *“Cercle artistique et littéraire”*.

Lagye maakte de bedenking : *“M. Van Biesbroeck a du talent et de l’ambition. Espérons que maintenant qu’il a remporté sa médaille, il reviendra à un art plus fin et plus en rapport avec les conditions décoratives de notre époque”*.

Op advies van de Gentse *“Commission des récompenses de l’Exposition des Beaux-Arts”* stelde het Departement van Binnenlandse Zaken op 31 januari 1881 aan schepen Heremans van Openbaar Onderwijs voor het beeld in brons te gieten en de helft van de kosten, die op 14.000 Fr. werden geraamd, te dragen. De stad ging hier niet op in, wegens haar slechte economische toestand.

Wie precies die 14.000 Fr. naar voor had geschoven is moeilijk te achterhalen. Feit is dat de *“Compagnie des Bronzes”* op 8 mei 1886 protesteerde tegen een uitspraak van burgemeester en volksvertegenwoordiger Lippens, die in de Kamer gezegd had, dat deze maatschappij die som voor het werk had gevraagd. De Compagnie verwees naar haar brief van 4 oktober 1880 aan de kunstenaar, waarin ze slechts 6.500 Fr. had voorgesteld en eiste een rechtzetting door Lippens in de Kamer!

Van een verduurzaming van het plaaster, dat ook te Brussel op de *“Exposition Générale des Beaux-Arts”* in 1881 tentoongesteld werd, kwam voorlopig niets terecht.

In 1886 bood Van Biesbroeck zijn beeld schriftelijk aan de stad aan. Hij wou het uit dankbaarheid schenken voor de degelijke opvoeding, die hij genoten had in de Gentse stadsscholen en aan de academie. Graag zag hij het in het vlakbij zijn woning gelegen populaire Citadelpark op de artificiële rotsen van de Zwitserse vallei *“en harmonie complète avec la nature du sujet, à tel point qu’on pourrait croire que la disposition de cette partie du jardin eut été faite par vue du placement de cette oeuvre”*. Hij dacht het

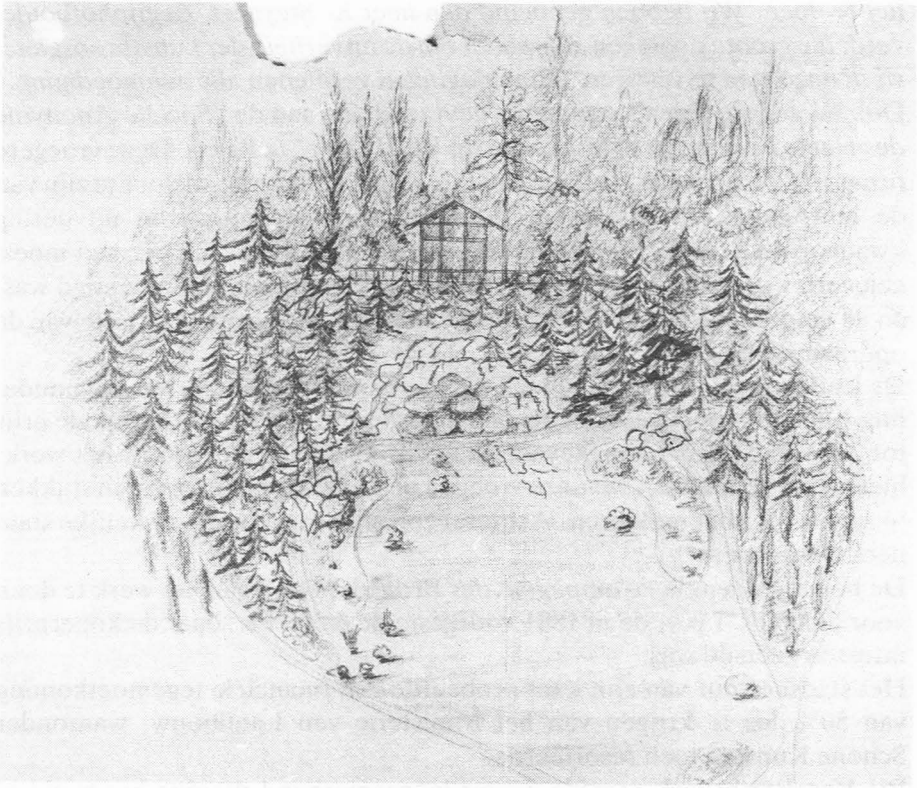

Foto 3. Schets van de Zwitserse Vallei in het Citadelpark, waarschijnlijk door Lode-
wijk Van Biesbroeck bij zijn brief van 10 februari 1886 gevoegd, waarin hij zijn
beeld aan de stad aanbood. (Copyright S.A.G.)

plaaster zó te behandelen, dat het zeer lang kon bewaard blijven.

In de gemeenteraad van 15 februari kondigde de burgemeester de schen-
king aan en wou tevens een onderzoek om het beeld in metaal te realiseren.
Het plaaster werd enkele tijd in het park op de door de kunstenaar voorge-
stelde plaats geëxposeerd.

De koper- en bronggieter Karel Steyaert, uit de Begijnhoflaan 54, stelde na
contact met Van Biesbroeck voor, Prometheus, gier en rots in brons te gie-
ten voor 6.000 Fr.; of de rots in steen of cement te laten en de rest voor
5.000 Fr. te realiseren. De pers gaf hem ruggesteun. De "Gazette van
Gent" schreef in haar editie van 22-23 maart : *"In eene zitting des gemeen-
teraa ds werd besloten dit kunstgewrocht dat in pleister is, in eene meer
duurzame stof over te brengen. Welke zal die stof zijn? Wij weten het niet.
Wenschelijk ware dat het beeld in brons gegoten werd. Het schoon werk
van den heer L. Van Biesbroeck is ten volle het brons waard. Maar als het
beeld in brons wordt gegoten, moet het werk wederom uit onze stad gaan?
Volstrekt niet. Wij bezitten te Gent eenen kunstbronggieter, die in staat is*

het te doen. Wij hebben genoemd den heer K. Steyaert, Begijnhofboulevard, die groote pogingen aan wendt om de nijverheid der kunstbronsgieterij in onze stad te vestigen. Zijne pogingen verdienen alle aanmoediging.” Ook bij andere firma’s werd prijs gevraagd. Zo aan de “*Société Anonyme des Hauts Fourneaux et Fonderies du Val d’Osne*” te Parijs. Deze vroegere firma J.P.V. André et J.J. Ducel et Fils ging er prat op de stichter te zijn van de kunstgieterij in Frankrijk. Een bronsgetinte gietijzeren uitvoering kwam op 4 à 5.000 Fr; een kopergetinte op het dubbele. Het plaaster moest geleverd worden te Curel (Haute-Marne), waar de fabriek gevestigd was, en de verpakking plus retourzending vanuit Parijs kwamen ten laste van de opdrachtgever.

De Luikse firma J.G. Réquilé et Fils, Fonderie d’Ornement, vroeg mondeling 4.000 Fr. voor beeld en rots, maar verlaagde nadien schriftelijk de prijs tot 3.600 Fr. Daar waar Steyaert zich vijf maanden vroeg voor het werk, hielden zij het bij vier. Maar ze vroegen de toelating het plaaster in stukken te zagen voor het mouleren. Achteraf zou alles in de oorspronkelijke staat hersteld worden.

De hogergenoemde “*Compagnie des Bronzes*” bood aan het werk te doen voor 6.000 Fr. i.p.v. de in 1881 voorgestelde 6.500 Fr., daar de koperprijs intussen gedaald was.

Het stadsbestuur van zijn kant probeerde een financiële tegemoetkoming van 50% los te krijgen van het Ministerie van Landbouw, waaronder Schone Kunsten toen resorteerde.

Bij Van Biesbroeck groeide echter langzamerhand de idee het beeld in steen te laten kappen, om meer contrast te krijgen met het groen van het park.

Gewone witte Tercetsteen, zoals door De Kesel voor de Vismarkt gebruikt, zou 3.000 Fr. kosten. Euvillesteen, zoals voor de universiteitsgebouwen in de Plateaustraat, kwam op 4.000 Fr. en leende zich minder voor sculptuur. Echaillonsteen, met de kwaliteit en het uitzicht van marmer, kwam op 5.000 Fr. Carraramarmer tenslotte, zoals de “*Compagnie générale des carrières de Bruxelles*” hem geleverd had voor “*Mercator*” op de Kleine Zavel te Brussel kwam op 6 à 7.000 Fr.

Voor de artificiële rots waarop Prometheus rustte, kwam daar telkens 2.000 Fr. bij.

Als kapper voor het werk dacht Van Biesbroeck aan zijn oud medestudent bij Devigne-Quyo, Leopold De Maere, of aan één van zijn betere leerlingen : Leopold Mast, Domien Van den Bossche (voor wie hij in 1880 nog een aanbevelingsbrief voor het Gentse Salon had geschreven) of Hippolyte Leroy.

Steyaert, die de wind voelde keren, schreef een verontruste brief. Daar schepen Dauge hem voorgehouden had, dat hij de bestelling zo goed als zeker zou krijgen, had hij zijn atelier voor het werk speciaal ingericht.

Thans dreigden de uitgaven, voor de daarenboven hinderlijke inrichting, voor niets te zijn geweest. Het geklaag over de economische crisis kwam eveneens aan bod.

Het College antwoordde droogjes, dat ze alleen informatie had gevraagd en geenszins een bestelling gepasseerd. Toch waren sommigen gewonnen voor een bronzen uitvoering. Iemand uit het comité wees er op dat het Simon Stevinbeeld te Brugge eertijds door een Gentenaar, nl. Trossaert uit de Volderstraat, was gegoten en dat na het verdwijnen van deze kunstnijverheid in de Arteveldestede de pogingen van Steyaert, om deze bedrijvigheid nieuw leven in te blazen, dienden aangemoedigd.

Steyaert zou later op het jaar de leeuw van de Antwerpse beeldhouwer Joris voor het graf van Hendrik Conscience gieten en achteraf het zingende, musicerende negertje Sakala van het monument ter herinnering aan de gebroeders Van de Velde - beeldje van Louis Jean Mast, onthuld op 22 juli 1888 - uitvoeren.

Uit esthetische overwegingen werd uiteindelijk toch steen verkozen : wit zou zich scherper aftekenen tegen de groene achtergrond.

De minister was akkoord voor een realisatie in Echaillon, op uitdrukkelijke voorwaarde dat het beeld uit één blok zou gekapt worden, terwille van de verwerking. De Staat zou voor 3.500 Fr. tussenkomen.

Van Biesbroeck bleef echter twijfelen tussen Echaillon en Carrara. Adolphe Pauli hierover om raad gevraagd, gaf de voorkeur aan marmer, daar Echaillon homogeniteit miste en de afwisseling van zachte en harde delen in de wintermaanden een vlugge afschilfering zou meebrengen. Het gevaar van mosvorming op marmer wuifde hij weg.

Van Biesbroeck volgde Pauli's raad; het College volgde Van Biesbroeck. De minister volgde uiteindelijk het College en gaf zijn zegen voor een totaalsom van 8.500 Fr., waarvan de Staat de helft zou dragen.

Bleef nog de rots waarop Prometheus lag en het voetstuk om het geheel te dragen. Voor dit laatste dacht men aan een metselconstructie bekleed met hardsteen.

Voor de realisatie van de rots had de stad een drietal bedrijven in het hoofd : Gautron, gevestigd in de Leuvense straat 98 te Brussel, die de grot en waterval in 't Citadelpark op zijn actief had; de kunststeenfabrikant Lau en Droesbeke op de Lousbergboulevard 11 en de cementfabrikant T. Picha en Broer in de Ham. Uiteindelijk viel de keuze op de Brusselaar, die pas na een rappel, offereerde het werk te doen voor 450 Fr.

Daar kwamen dan nog kleinere uitgaven bij. Zo 150 Fr. voor het voetstuk in gemetste baksteen, zonder blauwsteenbezetting; 200 Fr. voor het in orde brengen van de omgeving en de aanplantingen en 150 Fr. voor de plaatsing van het beeld.

Halverwege september 1886 was Van Biesbroeck quasi zeker dat het beeld marmer zou worden. Het moeilijke, tijdrovende zoeken naar een gepast blok kon beginnen.

Nadat de gemengde commissies van Schone Kunsten en van Financiën tot de uitvoering hadden besloten, werden de kredieten in de gemeenteraadszitting van 7 december gestemd.

Voor 3.000 Fr. werd het blok aangekocht. Het kwam op 15 mei 1887 in het Rabotstation aan en werd twee dagen later naar het atelier van De Maere in de Van Akenstraat 2, naast de Begijnhofkerk vervoerd. De Maere verbond er zich toe als “*praticien*” het werk uit te voeren voor 5.000 Fr. tegen ten laatste april 1889.

Het vervoer van dit blok verliep niet rimpelloos. Van Biesbroeck deed het relaas in een brief gedateerd 18 mei 1887 : *“C’est un bloc magnifique, la statue est entièrement dégrossie, malgré cela le bloc a encore un poids de 8.000 kilos. Ce n’est pas sans peine que nous l’avons installé et au déchargement il y a une rupture de chaîne de grue à la gare du rabot (grue qui laisse bien à désirer) qui a occasionné une chute formidable du bloc, d’une hauteur de plus de trois mètres qui aurait pu causer de grands malheurs, mais qui heureusement n’a fait d’autres dégâts que le défoncement partiel du wagon et le bris du timon du chariot. Le bloc est sorti sans encombre de ce choc terrible.”*

Het werk kon uiteindelijk aanvangen. Maar halverwege juli 1887 : een gealarmeerd schepencollege! Ter ore was gekomen dat De Maere zinnens was een vleugel van de gier afzonderlijk te kappen en achteraf aan het beeld te lassen, ondanks de uitdrukkelijke eis van Ministerie en College, dat alles uit één blok diende te komen. Volgens hem was anders handelen onmogelijk.

Theodoor Canneel, directeur van de Academie, werd om advies gevraagd. Hij bekleemde dat deze werkwijze gebruikelijk was. De eis letterlijk volgen zou omzeggens onmogelijk of alleszins toch zeer moeilijk zijn en zeer kostelijk. Het marmeren beeld van De Vigne in het Museum had eveneens een deel dat achteraf aangelast werd, nl. de rechterarm. Voor dit beeld had men geen bezwaar gemaakt en hij raadde aan, niet aan te dringen op een strikt volgen van de eis.

Nauwelijks drie maanden later informeerde het College wanneer het beeld voltooid zou zijn. Men wenste het geplaatst te zien voor de gemeentefeesten van juli 1888. Van Biesbroeck kon echter moeilijk een datum voorstellen en wees erop dat De Maere zich een termijn van 15 à 16 maanden had gevraagd. Het College bleef ongeduldig en deinsde er niet voor terug te beschuldigen : *“Il nous a été affirmé que Mr. De Maere a entrepris l’exécution... à un pris très bas, comptant ne pas y travailler d’une manière active afin de pouvoir s’occuper de préférence de certaines autres travaux.”*

Maar Van Biesbroeck sprong in de bres voor zijn helper : *“Mr. De Maere a entrepris l’exécution en marbre de la statue Prométhée à un prix très bas en pleine connaissance de cause, et en vue de ne pas dépasser les frais que la ville était disposée à faire pour la reproduction en bronze. Célibataire comme il est, vivant de très peu, il en fait plutôt une question d’amour pro-*

Foto 4. Prometheus, gier en rots op het voetstuk. (Copyright S.A.G.)

pre, ancien lauréat de notre académie, il tient à montrer qu'en dépit de l'infériorité où le défaut d'instruction l'a mis, il a conservé des aspirations artistiques; et certes je crois que c'est là plutôt un sentiment estimable. Mr. De Maere s'est bien engagé à n'entreprendre aucun autre travail avant l'achèvement de la statue, et je n'ai aucune raison de craindre qu'il ne remplirait pas cet engagement. Je puis affirmer par une expérience de longue date qu'il est de la plus scrupule honnêteté. Du reste il m'a chargé de vous dire, à la suite de votre lettre que je lui ai communiquée qu'il a déjà refusé

Gand, 15 juillet 1889.

MONSIEUR LE CONSEILLER,

*J'ai l'honneur de vous faire connaître que le Collège des Bourgmestre et Échevins procédera le mardi 16 juillet courant, à 4 1/2 heures précises, au Parc de la Citadelle, à l'inauguration de la Statue « **Le Prométhée enchaîné** » de Van Biesbroeck.*

Messieurs les Conseillers communaux sont priés de bien vouloir se joindre au Collège.

Agréez, Monsieur le Conseiller, les assurances de ma parfaite considération.

**Le Secrétaire communal,
DE BRUYCKER.**

P. S. Toilette de ville.

Foto 5. Uitnodiging aan de gemeenteraadsleden om de inhuldiging van het beeld bij te wonen.

certaines travaux depuis qu'il est occupé au Prométhée et qu'il consent à être frappé d'une amende pour le cas où il contreviendrait à son engagement. Il travaille activement et constamment à la statue, sans en excepter même le dimanche, et il n'y a d'autres retards à craindre que ceux qui résulteraient de cas de force majeure, de maladie par exemple. L'oeuvre avance assez bien et vous pourriez vous en convaincre par une visite à son

atelier... Il semble donc, Messieurs, que l'affirmation qui vous est parvenue, est bien légère, pour ne pas dire plus."

Na deze brief nam het College gas terug; het lag niet in zijn bedoeling de goede trouw van De Maere in twijfel te trekken.

De plaatsing van het beeld, eerst voorzien tussen 15 mei en 1 juni 1889, gebeurde uiteindelijk op 13 juni. Het voetstuk was al maanden voordien gemetseld. Na de plaatsing bracht de tuinarchitekt L. Ingelrelst uit de Guinardstraat 10 de omgeving in orde.

De "Flandre libérale" juichte de uitgaven voor het beeld toe. Dergelijke sculptuur had een uitstekende invloed op het volk. Kunstwerken vormen immers karakter en smaak. Maar men had geen loopje mogen nemen met de mythologie! Prometheus werd op de Kaukasus geketend. Waarom hem dan beneden in een vallei geplaatst, temeer dat het niet de gewoonte van roofvogels, als gieren en adelaars, is om in diepten af te dalen.

Op dinsdagnamiddag 16 juli, de laatste van de drie kermisdagen, had om halfvijf de onthulling plaats. Stadskledij; geen zitplaatsen; geen officiële genodigden. Wel twee schepenen, Bruneel en De Vigne; een paar raadsleden, Lutens en Marinx; en de kunstenaars Lodewijk Van Biesbroeck en Leopold De Maere. Octaaf Bruneel hield een korte nederlandstalige toespraak. Taluds en perken waren gevuld met toeschouwers, die vrij rondwandelden. "L'oeuvre magistrale de notre concitoyen se détache maintenant toute blanche sur son fond de verdure sombre", schreef "Journal de Gand." "Elle a provoqué toute l'après-midi des commentaires variés, indiquant généralement des études mythologiques incomplètes. Un monsieur prétend que c'est une allégorie politique à l'adresse de nos grands hommes : "Promettez... mais ne tenez pas!"

In de loop der jaren werd het beeld vereeuwigd, in close-up of van verre, op talrijke zichtkaarten. De uitgeverij Heintz-Jadoul uit Jupille gaf aan een van deze afbeeldingen het bedenkelijke onderschrift "Ulysse dévoré par un aigle"...

In de volksmond kreeg het de bijnaam "Pietje Bluut". Orale geschiedenis vertelt dat de ouders uit fatsoenlijkheidsoverwegingen de jongeren streng verboden in de duistere diepte van "Petite Suisse" af te dalen tot bij deze naakte Titan; maar dat ook jonge juffers het voetstuk dierven te beklimmen om Prometheus dààr te strelen, waar het minder welvoeglijk was.

Na twintig jaar, kort voor het dispuut over het al dan niet opofferen van de citadel, werd Prometheus een vijgeblad aangemeten! Het onderzoek door het College, wees uit dat Van Biesbroeck zelf gebruik had gemaakt van een noodzakelijke kuisbeurt, om Prometheus dit preutse kleinood te geven, waarmee een einde zou gesteld worden aan praatjes van het publiek.

"La Flandre libérale" weidde drie ironische artikels aan het gebeurde : open brieven aan Lodewijk Van Biesbroeck enerzijds van Prometheus, anderzijds van Phidias, en een epistel van Praxiteles aan Phidias.

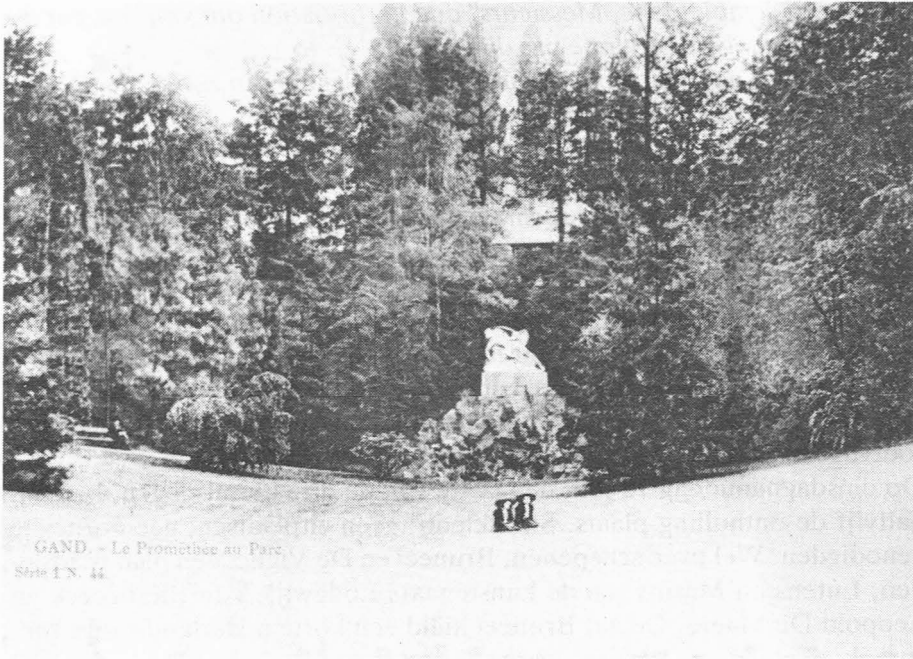

Foto 6 en 7. Zichtkaarten van het beeld en de omgeving van "De Schelp". (Verzameling André Verbeke; foto André Walgraef).

Uit de brief van Phidias : *“O, j’estime avec vous, cher disciple, qu’il faut qu’une oeuvre artistique éveille des sentiments nobles et respectueux; qu’il suffit que par certains détails elle éveille un rire indécent, même non justifié, de la masse des spectateurs, pour qu’il soit permis à l’artiste de corriger ces détails, qui n’ajoutent du reste rien à l’ensemble de l’oeuvre. C’est pourquoi, du fond des Champs-Élyséens, mon ombre bénit vos mains pieuses; elles ont travaillé à détuire un obstacle inutile qui s’opposait à la pleine compréhension de votre beau marbre par le plus grand nombre de vos concitoyens.”* Maar Prometheus wenste : *“Je vous attendrai, un matin d’été; votre ciseau brisera l’infâme ciment que voile ma nudité.”* Wanneer dit gebeurde is niet te achterhalen.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd het beeld beschadigd en verdween. Het is voorsnog onmogelijk een zuivere draad door dit verhaal te weven. Zetten we de verschillende getuigenissen en hypothesen op een rijtje.

Suzanne Van Wesemael-Janssens beweerde dat de sculptuur bij het uitbreken van de oorlog vanuit Mariakerke werd kapotgeschoten en dat op de vrijgekomen ruimte en omgeving in *“de Schelp”* een openluchttheater werd aangelegd. In het uitgebreide en sterk gedetailleerde relaas van de krijgsverrichtingen in het Citadelpark in 1940 maakt het *“Verslag van de Stad Gent”* echter geen melding van deze vernieling. Wel werd er een openluchttheater aangelegd, toendertijd het enige bestendige in ons land. Tot 1959 zouden er toneelvoorstellingen zijn gehouden. De architect was Geo Bontinck en de uitvoerende tuinarchitect H. Bourgeois. De machtiging en regeling voor de realisatie nam slechts drie weken in beslag en de uitvoering met spade en houweel duurde hoop en al vijf weken. Het theater werd ingespeeld op 1 september 1940 met Shakespeare’s *“Driekoningenavond”*, o.l.v. Herman Van Overbeke, leraar aan het Koninklijk Conservatorium, hoofdman van de rederijkerskamer *“De Fonteyne”* en drijvende kracht achter de vroegere openluchtvoorstellingen en dit theater.

Het beeld stond toen nog steeds op zijn plaats. Want op 24 augustus schreef *“De Gentenaar”* over de persvoorstelling, dat men *“langs de twee hellingen naar het “Châlet Suisse” toegang (kreeg) tot de diepte waar het beeld van Prometheus troont.”* En tijdens de première van het stuk op 1 september werd in de proloog door de nar, gespeeld door Herman Van den Meulen, gezinspeeld op Prometheus, het beeld dat *“sinds jaren op die plaats van het park (stond) en er ook gebleven (is)”*. Aldus de verslaggever.

Toen *“Het Volk”* in het voorjaar van 1972 de geheimzinnige verdwijning oprakelde, volgden reacties van lezers. Volgens H.C. uit Sint-Martens-Latem werd het beeld omvergehaald bij de aanleg van het theater. Hij had het bij een bezoek aan de werken in een diepe kuil zien liggen. Wanneer hij even verder een verband legt met *“de oude Bies”* (Julius Sr.) en *“de jonge Bies”* (Julius Jr.), kan men zich afvragen in hoeverre zijn geheugen hem parten speelde.

Hij stond echter niet alleen met deze versie. Sommigen schreven het initiatief voor het omverhalen toe aan schepen Anseele. Bij de val zou het beeld gebroken zijn en achteraf begraven.

Naast architect Geo Bontinck, zijn er andere getuigen, die zich vaag een onderdelven herinneren. Het wanneer en waarom blijft onbeantwoord.

Van Oscar Roelandts (1877-1950), kunstcriticus en Lodewijk Van Biesbroeckkenner, over wie hij in 1938 voor de "*Biographie Nationale*" een artikel schreef, vond ik in het Museum voor Schone Kunsten de bondige aantekening : "*Juli 1941. Verminking Prometheusbeeld Park Gent*". Belangrijke getuigenis, die door krantencontrole niet bevestigd kon worden.

Volgens sommigen zou het beeld door Karl Jacobs, "*sonderführer*" voor cultuuraangelegenheden te Gent, vernietigd zijn omdat het onzedig werd geacht. Maar het valt te betwijfelen of deze man, van wie gezegd wordt dat hij Vlaanderen in zijn hart droeg (vertaler van o.a. werken van Timmermans en van Langui's studie over Frits Van Den Berghe) hiermee in verband mag gebracht worden.

Controle van fotografisch materiaal, met name reeks XXI Parken 685/2 op het Stadsarchief leverde juist geteld één foto waarin de scène van het theater te zien is. Dit tijdens de voorstelling van "*Kaatje van Heilbronn*", stuk dat van 30 augustus tot 3 september 1941 gespeeld werd. In het midden van de scène, op de achtergrond, is een bruggetje te zien, maar geen spoor van Prometheus!...

Het beeld verdween dus in de periode september 1940-september 1941. Waarom?

De Duitse "*Luftschutzwarnzentrale*", knooppunt van het verwittigingssysteem voor het gebied Duinkerken-Zeeuws-Vlaanderen, was in een bunker in het park ondergebracht, vlakbij de Duitse radar, geïnstalleerd op de Leopoldskazerne. Volgens een getuigenis van Dauw in 1972, toen ere-adviseur van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en tot 1969 actief in de civiele bescherming, en tijdens de oorlog bediende bij het Gentse stadsbestuur met de speciale opdracht voor de luchtbescherming te zorgen, zou het beeld van zijn voetstuk verwijderd zijn, omdat het in de weg stond voor een nooduitgang van dit ondergrondse centrum. Een zeer plausible uitleg! Een preciese datering bleef hij ook schuldig. Dauw zag het *weinig* geschonden beeld, toen het al van zijn voetstuk gehaald was.

Een hypothese is dat het beeld in juli 1941 ondergedolven werd, om in september 1944 grondig beschadigd te worden, toen de terugtrekkende bezetter de munitiedepots in de lucht liet vliegen.

Alberik Vermeulen uit Zevegem, in de veertigerjaren werkzaam bij de plantsoendienst en bij de aanleg van het theater betrokken, beweert dat het beeld op een bepaald moment achter het voetstuk in een put werd gestoken, om achteraf (gedeeltelijk?) bij de "*Châlet Suisse*" terecht te komen.

Buiten kijf staat dat Maurits Van de Vijver (°1895?), Lokerse fotograaf en beeldhouwer, oud leerling van de Gentse Academie, begin april 1950 de toelating kreeg stukken marmer gratis uit het park weg te halen. “*Het Volk*” citeert een door mij niet teruggevonden uiterst summier dossier met brief en de mondelinge bevestiging van de toen 77-jarige oude Van de Vijver. Het is dus niet uitgesloten dat sommige delen van Prometheus of gier nog steeds begraven liggen bij de scène.

Thans staat in het verlaten en bemoste openluchttheater tegen de helling achter de scène alleen het stomme, stilaan afbladderende cementbezette voetstuk.

BRONNEN

- B.R.U.G., *Vliegende Bladen*, C.A.L. en Exposition.
- “*Gazette van Gent*”, 01.10.1880; 22-23.03.1886; 14.06.1889; 17-18.07.1889; 19.09.1889; 29.05.1908.
- “*De Gentenaar*”, 24.08.1940; 04.09.1940.
- “*Gemeentebleden van de Stad Gent*”, 1886, p. 39-40.
- “*Het Volk*”, 06.08.1940; 14.08.1940; 31.08.1940; 30.03.1972; 04.04.1972; 06.06.1972.
- “*Journal de Gand*”, 28.10.1880; 17.07.1889.
- K.A.S.K. Gent, leerlingenregisters.
- “*La Fédération Artistique. Journal des Beaux-Arts*”, Antwerpen, jg. 8, 13.11.1880, p. 22.
- “*La Flandre Libérale*”, 01.07.1889; 18.09.1889; 29-30.05.1908; 03.06.1908; 04.06.1908.
- S.A.G., Modern Archief T 2; Schone Kunsten, dossier 5.
- S.A.G., Reeks XXI Parken 685/2 Citadelpark.
- S(teels) M. “*Een gieterij te Gent*”, in “*Ghendtsche Tydinghen*”, jg. 4, nr. 3, 15 mei 1975, p. 82.
- Tentoonstellingscatalogi.
- Van Wesemael-Janssens S. “*De geboeide Prometheus onder de klauwen van de gier*”, in “*Ghendtsche Tydinghen*”, jg. 6, 1977/3, p. 128-129.
- “*Verslag over het bestuur en den toestand der stad Gent in 1940*”, Gent, p. 207-210.
- “*Wegwijzer der Stad Gent*” en “*Dubbele Wegwijzer der Stad Gent en der Provincie Oost-Vlaanderen*”, diverse jaargangen.

Dank aan Jos Murez en André Verbeke voor beschikbaar gestelde documentatie en aan André Walgraef voor het verzorgen van een deel van het fotografisch materiaal.

André DESPRETZ

HET LEGER OP DE WERELDTENTOONSTELLING TE GENT

Bij de planning en verdeling van de verschillende plaatsen en standen in de Belgische sectie van de tentoonstelling kreeg het leger drie naast elkaar gelegen zalen toegewezen.

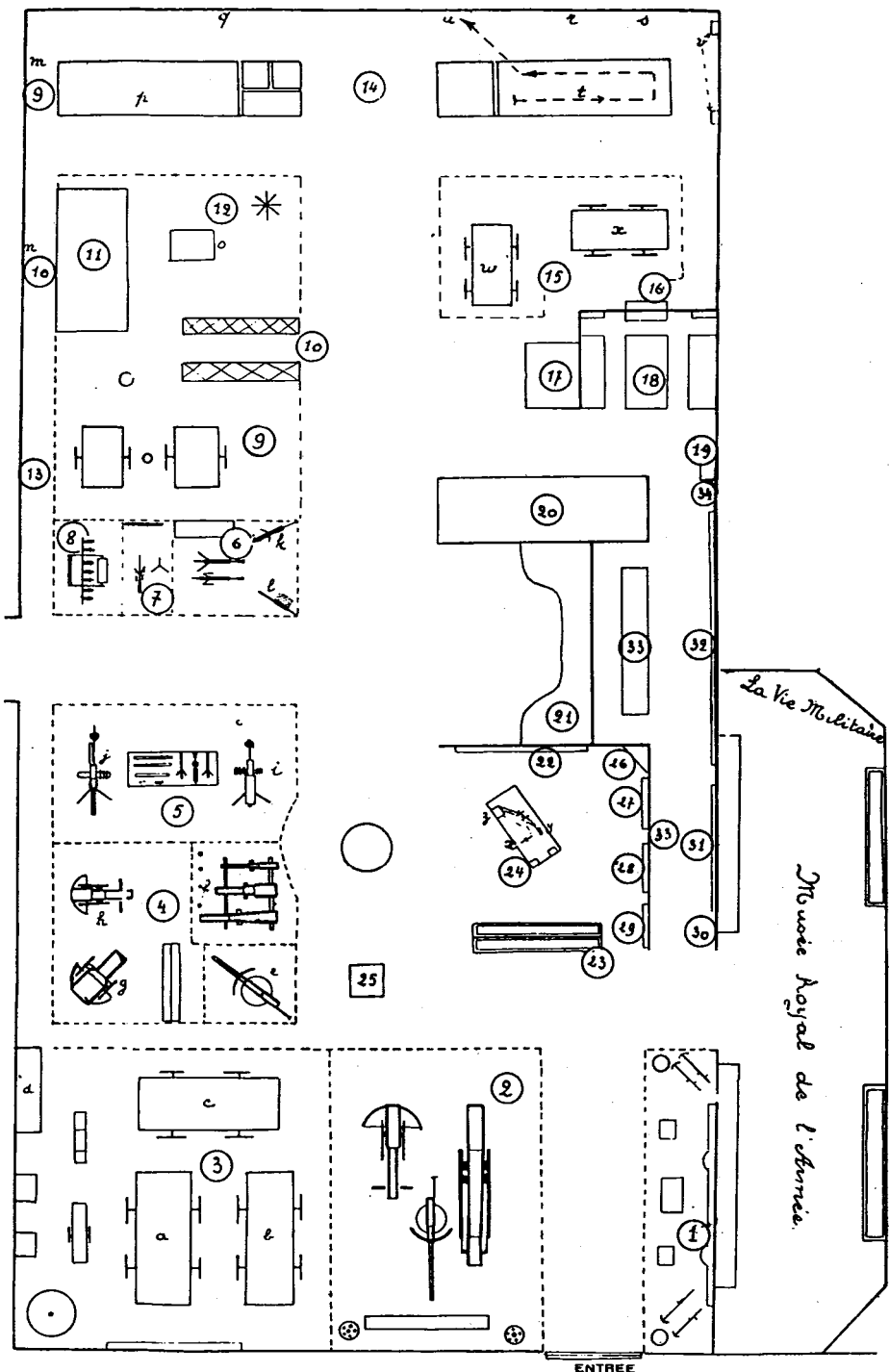
Het militair organisatiecomité had als eerste taak het dagelijks leven van de soldaat en het nieuw materiaal waarover ze beschikten aan het publiek te tonen. Als tweede opdracht moesten ze de verschillende fabrieken en werkhuizen die voor het leger werkten in de verf zetten.

Zoals het vaak gebeurt was de planning uitstekend maar liet de uitvoering ervan te wensen over. Als gevolg van onvoorziene uitbreiding, toegestaan aan naburige exposanten, moesten de militairen spoedig twee zalen afstaan. Er bleef dus nog één hal met een klein annex over. (Afb. 1)

Baron de Broqueville, minister van Oorlog, kwam de afdeling op 16 juni officieel inhuldigen. Hij was vergezeld van luitenant-generaal Blanquaert, voorzitter van het comité, gevolgd door de luitenant-generaals T'Serclaes, Guiette en George, de hoofdintendant Belche en de generaal-majors Stappaerts, Coveliers en de Jamblinne de Meux. De baron de Kerchove d'Exaerde, gouverneur van Oost-Vlaanderen, de staatsminister Cooremans en verschillende andere burgerlijke autoriteiten namen deel aan het ceremonieel.

Na een toespraak door de minister van Oorlog bezochten de personaliteiten de zaal. Laten we ze in gedachten volgen en stand per stand zien wat ze er konden bezichtigen. (Nummering volgens plan Afb. 1).

1. De nationale fabriek van oorlogswapens (Herstal). De verschillende geweren, pistolen en soorten munitie door de fabriek vervaardigd. Twee motorrijwielen en twee fietsen merk F.N.
2. De werkhuizen Cockerill (Seraing). Twee kanonnen en een houwitser speciaal ontworpen voor de vesting Antwerpen.
3. Het constructie-arsenaal van Antwerpen. Dit arsenaal is gespecialiseerd in de aanpassing van voertuigen aan de noden van het leger. Er worden tentoongesteld; een postvoertuig (a) een apothekersrijtuig (b) en een ambulance (c).
4. Kanonnengieterij van Luik. Verschillende kanonnen, mortieren en houwitsers met hun projectielen.
5. De wapenfabriek van de Staat (Luik). Mitraillegeweren Maxim, Hotchkiss, Lewis en Madsen met hun munitie.
6. De maatschappij Franco-Belge (Luik). Het automatisch pistool Bayard en het mitraillegeweer Berthier (ook gebruikt in de militaire luchtvaart).
7. Een miktoestel uitgevonden door de Belgische kapitein Wilmotte.

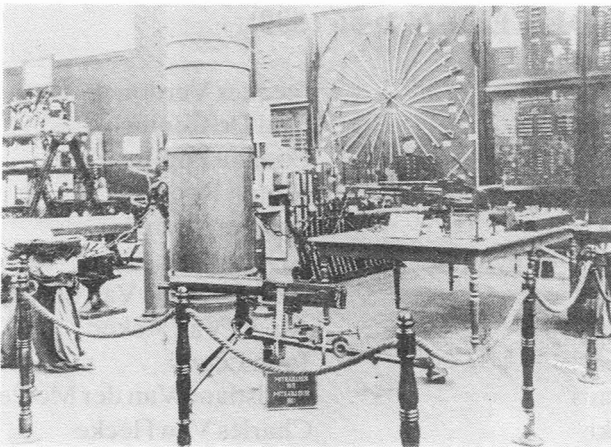
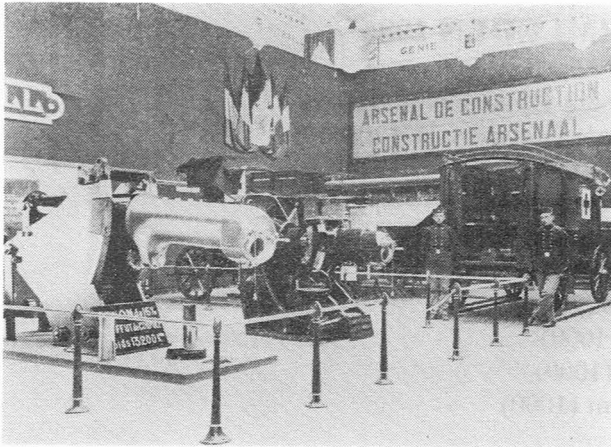

Afb. 1. Plan van de militaire stand.

8. Beweegbaar doelwit uitgevonden door kapitein Gennotte.
9. Twee voertuigen van de Telegraaf-kompagnie.
10. Reconstructies van spoorwegbruggen.
11. De Algemene Inspectie van de Genie met de plannen van verschillende kazernen in België.
12. Een genieregiment met een fotoreportage over werken door hen uitgevoerd.
13. Het cartografisch instituut van het leger. Alle mogelijke landkaarten op verschillende schaal.
14. De school voor vuurwerkmakers (pyrotechnic).
15. Het geniepark met een gereedschapwagen (w) en een takelwagen (x).
16. Stel schoeisels gemaakt door meesterschoenmaker M. Ooghe van het 3e Linie-regiment.
17. Het werkhuis voor militaire uitrusting Fonson. Alle mogelijke kledijen en uitrustingsvoorwerpen.
18. Beddegoeddiens van het leger. Er is nog steeds een bed met twee plaatsen tentoongesteld.
19. De conservenfabriek van het leger.
- 20-21. Het museum van de soldaat : het 1ste Linie en de Grenadiers stellen sporttrofeeën, instructieboeken en reglementen ten toon, ook foto's over het dagelijkse leven in de kazerne.
- 22-23. De Cadetten- en pupillenschool; foto's.
24. De wapenfabriek van de Staat met een apparaat om de snelheid van een afgeschoten projectiel te meten.
25. Het werkhuis voor militaire uitrusting Van Rosbroek.
26. Eerste hulpmateriaal van Ernesta Carsten.
27. Cartografische meetmethode van kommandant Evrard.
28. Optische signalen van kommandant L'Heureux : code overgebracht met lichtsignalen.
29. Verschillende types hoefijzers gesmeed door de smid M. Van Holme.
30. Een lanspuntbeschermer, dit toestel moest verwondingen vermijden bij het oefenen van de "charge" door de lanseniers.
31. De school voor vestings-artillerie; fotoreportage.
32. De normaalschool voor gymnastiek; fotoreportage.
33. De school van het vliegwezen; fotoreportage.
- 34-35. Smeedwerk van M. Manshof; zowel hoefijzers als ijzers voor onder soldatenschoenen.

Het kleine lokaal naast de tentoonstellingszaal was volledig ingenomen door het legermuseum. Men toonde er de verschillende types uniformen en bewapening door het Belgisch leger sedert 1830 gedragen, afbeeldingen van beroemde Belgische krijgslieden, schilderijen van veldslagen, souvenirs uit de expeditie naar Mexico enz. enz.

Het comité had zijn best gedaan. Al het voorziene was, in mindere mate,

Afb. 2. Tentoonstelling 1913, Gent. Militaire stand.

aan bod gekomen. Enkele soldaten van het 2de Linie uit de Leopoldska-
zerne hadden het genoeg de zaal en de tentoongestelde voorwerpen te
bewaken. Ze hebben dit wel liever gedaan dan op het Sint-Denijsplein te
gaan oefenen.

Het schijnt dat de interesse van de meeste bezoekers uitging naar de
conservenstand. Speciaal de mannen keken wantrouwig naar de dozen
“boeuf-bouilli”, ze dachten daarbij waarschijnlijk aan hun piottentijd en
aan de “ratatouille” en de “bouletten”.

Roger VAN AERDE
1985

BESCHERMLEDEN 1986

Mw. Destanberg-Dhaenens M. (2000)

Mw. De Staute- De Loore H. (2000)

Jozef Peirs (2000)

Dr. Roland Marlier (1000)

Jean-Paul Fobe (1000)

Guy Beyaert (1000)

Louis Peeters (1000)

Jean Tytgat (1000)

S. De Stoop (1000)

Emile Flament (1000)

STEUNENDE LEDEN 1986 (500)

Dr. Charles Vuylsteke

Paul De Groote

Jean-Pierre Quintyn

Bernard Cruyt

G.A. De Backer

Mw. Berglund-De Feyter A.

Serge Pauwels

Julietta Minne

Roger Drubbel

Cecile Nevejans

Marcel Coucke

Marc Van Hauwermeiren

Jacques Verdonck

Paul De Coninck

Etienne Popijn

Joseph Roosen

Charles Pierre

A.J. Impens

Prof. Dr. Eric Van de Velde

Albert Van Acker

John Leten

Christiane Van der Meulen

Charles Van Hecke

Adrien Bressers (†)

August De Schryver
Andreas Vandeleene
Robert Waeri
Leopold Geerinckx
Bernard Dobbelaere
Yvonne De Koninck
Denny Baete
André Kint
Antoine Willems
Adolf Bucqué
Albert Preys
M. van den Kerchove
Jacques De Backer
Hubert Van Hoorde
Pierre De Caluwe
Lucien Ongena
Georges Thysbaert
Robert Devreese
Jacques Piette
Willy Steyaert
Julien Caus
Jules Waeri
Mw. Clément-Van de Winckel L.
Suzanne Hiernaux
Oscar De Somville
Jozef de Geyter
Frans Vandenhout
Prof. Dr. A. Comhaire
Richard Caese
Henri Brasseur
E. Uytterhaeghe
Dr. Roland Heughebaert
Prof. Dr. Alexander Evrard
Cyrille Verstichel
Dr. Charles Annez
Jean Steenbrugge
Yvonne Hutsebaut

Robert Simons
Louis De Meyer
Marcel De Preter
Alfred Roose
Dirk Steyaert
John Van Hulle
Luc Sonnevile
Etienne De Wulf
Gaston Huygevelt
Leon Friant
Anne Cocriamont
Paul Van de Voorde
Serge Tollenaere
Jacques Vermeulën
René Rodrigues
M. Coucke
Marcel De Vos
Rupert De Wachter
Geert Van Doorne
Georges Delori
Luc Dewaele
Freddy Hoste
Robert De Rudder
Mw. Torrekens-De Rudder
Sint-Lukasklooster
Prudence Mees
Marcella Cottinie
André Rasson
Alexis Janssens
Dr. Henri De Poorter
Roland Rombaut
Jacqueline Podevyn
Etienne De Koning
N.V. Kredietbank-Zetel Gent
Johan De Wit
René Geeroms
Raoul Wallaert

STEUNFONDS 1986

1000 - Versmessen G.
500 - Collumbien H.

- 300 - Larrea A.; Stepman M.; De Temmerman L.; Pynaet E.; Lybaert R.;
Van Mossevelde W.; Steyaert M.
- 250 - Van Parijs L.; Dr. De Vos L.
- 200 - Andries F.; Impens A.J.
- 150 - Thissen J.; De Rammelaere L.
- 100 - Mw. De Bouck J.; Lekens L.; Van Goethem A.; Mw. Sarteel D.;
Mw. De Meester E.; Veeckman G.; Fortie G.; Lodrigo G.; Michiels
A.; Roose J.P.; Levis E.; Brysse A.; Block C.; De Lombaert W.;
Mw. Keppens-Dentandt M.J.; Fassin Ch.; Hennequin J.
- 50 - Mej. De Smet M.J.; Van Brusselen E.; Vandenbroele E.; De Smet
Th.; Mw. Wauters-D'haen E.; Hollanders H.; De Pauw A.;
Walraedt G.; Vercammen M.; De Mulder A.; Mw. Arickx M.; Hel-
linck A.; Cambier M.; Elderweirdt L.; Janssens A.; Mw. Ronsse M.;
Mw. De Smet S.; Schellinck E.; D'hondt G.; Joos P.; De Schamphe-
laere J.; Anthonis P.; Coppejans R.; Verleyen W.; Mertens G.; Van
Melle L.; Eggermont W.; Mej. De Clercq M.J.; Vincent J.; Van Bos-
sele L.; Brysse A.; Huyghe L.; Lambein R.; Mw. Plasschaert Y.;
Mortier P.; Mw. Godu V.; Van Gheluwe A.; Eeckman J.

Toelage Stad Gent 1985 - 29.256,-

Toelage Provincie 1984 - 16.698,- (de toelage voor 1985 werd nog niet uit-
betaald).

VRAAG EN ANTWOORD

De Heer **Gustave Veeckman** uit Dilbeek schrijft ons het volgende :

In nr. 4 van de GHENDTSCHIE TYDINGHEN die ik steeds met zoveel
interesse en aandacht lees, verneem ik, via het artikel van de Heer Roger
VAN AERDE betreffende de MANEGE dat, ingevolge de aankoop op 26
mei 1648 van een gedeelte van het Prinsenhof, een ruiterskazerne met
manège aldaar werd ingericht.

Gereferereerd wordt naar M. VAN WESEMAEL : 't Gewezen Prinsenhof
van Gent. In : G.T. 15 juli en 15 september 1980.

Daar ik mijn jeugdijaren doorgebracht heb in het Prinsenhof 17 waar mijn
ouders gewoond hebben van ca 1923 tot 1965 en ik steeds heb horen zeggen
dat wij woonden op de plaats van de vroegere dierentuin waarvan nog een
deel blijkt te bestaan in het eigendom van de Paters Ongeschoeide Karme-
lieten van de Burgstraat, zou ik graag zoveel mogelijk inlichtingen verne-
men betreffende de Prinsenhofwijk en ook wanneer werd overgegaan tot
het spijtig slopen van dit historisch gedeelte van de stad en tot het urbanise-

ren dat aanleiding gaf tot het Prinsenhof van mijn jeugd dat in de jongste jaren een zo ellendig uitzicht heeft gekregen met een volledig ongelegen nieuwbouw van voormelde Karmelieten op de plaats van de vroegere Huurhouderij HAENTJENS gevolgd door de Verhuisfirma Hipp. SCHOLLAERT.

In aansluiting met de vraag van de Heer **R. Coppens** (Gh. T. 1985 - No. 6 - p. 364) en het antwoord van Dr. **Luc Goeminne** (Gh. T. 1986 - No. 3 - p. 177) ontvingen wij van de Heer G. De Formanoir de la Cazerie nog de volgende interessante aanvullingen :

De Heer Goeminne heeft gelijk wanneer hij de schenkster van het klooster van Lovendegem (zie vraag van de Heer R. Coppens - Gh. T. 1985 no 6 p. 364) identificeert als zijnde Charlotte of Caroline Limnander, geboren op 16.02.1735, dochter van Jérôme-Olivier Limnander, Heer van Zulte, en Marie-Caroline de Kerckove.

De Heer Goeminne zal er echter mede rekening houden bij de evaluatie van het vermogen dat Charlotte (Caroline) Limnander van haar vader en haar moeder zou geërfd hebben, dat deze erfenissen onder het regime van het pré-Napoleontisch recht vielen, dat, derhalve, alle kinderen niet noodzakelijk gelijk berechtigd werden maar dat doorgaans, de eerste mannelijke erfgenaam begunstigd werd.

De moeder van Charlotte of Caroline Limnander was Marie-Caroline-Françoise-Joséphine de Kerckove (20.05.1704-17.04.1749), dochter van Jean-François en Anne-Isabelle Lanchals, Barones van Exaerde, Dame van Olsene, Gottem, Ousselghem en Denterghem. De grafsteen van Anne Lanchals werd bij latere verbouwingen, in het koor van de kerk van Olsene gemetst.

Anne Lanchals was, met haar zuster Françoise Lanchals die met een Piers huwde, de laatste afstammelingen van de beroemde Brugse familie Lanchals.

In dit verband is het interessant te noteren dat de Gentse familie de Kerckove teneinde de naam "Lanchals" te vereeuwigen na het einde van het "Oud Regime", de heerlijkheden, Exaerde, Denterghem en Ousselghem bij haar patronimieke naam gevoegd heeft, en de herinnering aan haar eigen heerlijkheden "La Deuze", Etickhove, enz..." heeft laten vallen.

De familie Piers (zie o.a. Philippe Piers, Burgemeester van de Stad Gent) volgde in hetzelfde spoor, liet hierbij haar eigen heerlijkheden zoals "Welle, Nieuwenhuysse" vervangen door "Raveschoot". De enige zoon van Françoise Piers-Lanchals, Jean Charles Piers († 1767) huwde met Marie Triest († 1760), dochter van Jean François Triest, Heer van Raveschoot.

Op deze wijze werd de herinnering aan de families "Lanchals" en "Triest" verder gezet.

De familie "Triest" is inderdaad uitgestorven. Weliswaar, voegde de van

Franse afkomst doch later in Gent gevestigde familie “de Limon” de naam “Triest” bij haar eigen naam. Voor zover mij bekend stamt de familie “de Limon” echter van een bastaard-tak van de familie Triest af, waar dit niet het geval is met de familie “Piers de Raveschoot”.

DOCUMENTATIECENTRUM. AANWINSTEN 1986. Selectie Gentse onderwerpen (vervolg)

Overzicht der rubrieken

G Gent
H Geschiedenis
I Onderwijs
O Oost-Vlaanderen
SA Sint-Amandsberg

Letters en cijfers op het einde van de regel geven de standplaats aan in de rekken. Per rubriek en per plaatsingsnummer gerangschikt.

G

- Anoniem
- Commissie Haven Gent - Toegang zee. G 16 B 40
- Anoniem
- De Beluiken binnen de stad Gent. G 2 G 13
- Anoniem
- Exposition Internationale et Universelle de Gand, 1913. G 21 B 19
- Anoniem
- Gent en de Wereldtentoonstelling van 1913 (gids). G 21 B 18
- Anoniem
- Gent : Cultureel en wetenschappelijk verwend. G 10 A 10
- Anoniem
- Haven van Gent. G 16 B 36
- Anoniem
- Le Port de Gand, raccourci pour l'Europe. G 16 B 37
- Anoniem
- Vademecum voor het Gentse verenigingsleven. G 23 A 1
- Anoniem
- 25 jaar Stedelijke Instituten voor Paramedisch Onderwijs. G 9 H 6-1
- Anoniem
- Zusters Kindsheid Jesu. 1835-1985. G 6 CF 1

Catalogus tentoonstelling	
- Gent, stad van 1001 dromen. Chatelet (Rudy).	G 3 A 25
Catalogus	
- Museum van Schoone Kunsten. II. Moderne meesters.	G 21 I 10
Catalogus	
- Stad Gent 100 jaar Plantsoendienst.	G 4 D 5
Catalogus	
- Werken van barmhartigheid. (650 jaar Alexianen in de Zuidelijke Nederlanden).	G 6 W 1
De Meester (E.) en Neyt (F.)	
- Afdrukken frankeermachines in privé-gebruik.	G 31 B 3-8
De Smet (Prosper)	
- Oproer in het weeshuis.	G 19 D.SM 2
Geiregat (Pieter)	
- Volksverhalen (eerste deel).	G 19 GEI 1
Laleman (M. Chr.) en Van Doorne (G.)	
- Het Toreken : uitzicht - inzicht.	G 17 H 15
Neiryndck (Freek)	
- "Vader Anseele". (Biodrama)	G 2 ANS 4
Scholliers (Peter)	
- De Gentse metaalbewerkers in de 19e eeuw.	G 2 G 11
Soete (Luc)	
- De rol van de Gentse universiteit in de afschaffing van de "Ecole Normale des Sciences" (1870-1890).	G 8 G 22
Vancraeynest (Bernard)	
- Het openbaar vervoer in het Gentse stadsgewest.	G 16 C 5
Van Genechten (Guido) en anderen	
- Kermis : Het spiegelpaleis van het volk.	G 21 Q 15
Van Kalken (Frans) & anderen	
- Histoire des Universités belges.	G 8 A 12
Van Renterghem (Vera)	
- Het belang van Gent voor de universiteits- en studiekeuze van de Brugse studenten (1817-1914).	G 8 G 23
Vlerick (W.)	
- De Maagd van Gent zeshonderd jaar jong. Iconografie. (Gidsenbond, 1985).	G 1001
H	
Anoniem	
- Poorters en buitenpoorters van Gent.	H 30 S 13
De Baets (A.)	
- Staten van goed van Melle en Gentbrugge.	H 28 D 14

- Gerard (Emmanuel) en Mampuys (J.)
 - Voor Kerk en werk. H 17 A 9
 Luykx (Theo)
 - De graven van Vlaanderen en de kruisvaarten. H 5/21
 Luykx (Theo)
 - Het grafelijk geslacht Dampierre en zijn strijd tegen Filips
 de Schone. H 5/22
 Vermeulen (Frank)
 - A Roman Cemetery at Sint-Martens-Lerne. H 22 B 8-1

I

- Fredericq (Paul)
 - Uit de geschiedenis van Willems-fonds en Davids-fonds. I 1 C 1

O

- Anoniem
 - 50 jaar beroepsvereniging lood-, zinkbewerkeren en
 schaliedekkers Gent en Oost-Vlaanderen. O 10 N 1
 Bauters (Paul)
 - Het Oostvlaams molenbestand in 1986. O 2 A 2
 Catalogus
 - Aspecten van Oostvlaamse gemeenten. O 2 A 6-2
 Claeys Bouuaert (F.)
 - Le diocèse de Gand pendant la première occupation
 allemande, 1914-1918. O 6 A 8
 Vanden Gheyn (G.)
 - Le Diocèse de Gand et le premier siècle de l'indépendance
 belge. O 6 A 7
 Vermeulen (Armand)
 - De Leie, Natuur en cultuur. O 3/11

SA

- Anoniem
 - K.S.A. Heilig Hart. Sint-Amandsberg, "in het goud". SA 35 E 1
 Ledeganck (K.L.)
 - Al de gedichten. SA 7 LED 6

De bibliothecaresse,
 Mevr. VAN GELUWE-EGGERMONT A.

VERSCHENEN

De Sint-Jorisgilde verhuist.

Van 1904 tot 1986 verbleef de Gentse kruisboogmaatschappij van Sint-Joris in het Patershol (Kuiperstraat) en verhuist binnenkort naar de 'Gouvernementswoning', binnen de Sint-Machariusparochie.

Dank zij het gelukkig initiatief van Antoine Meiresonne (Pentekenaar), de medewerking van doelmeester Willy Debunderie (tekst) en gildebroeder Roland van Rysselberge en met de steun van talrijke belangstellenden werd, ter ere van de gewezen Euverdeken Frans COPPEJANS een prachtig prenten- en leesboek samengesteld, alsook een tentoonstelling in het Patershol (Trommelstraat) ingericht, samengesteld met de pentekeningen van de initiatiefnemer.

Het boek is verlucht met 34 pentekeningen voorzien van een tekst die het verleden van de gilde oproept en de rijkdom van het museum en de gildekamer onderstreept.

Over het verblijf in het Patershol verneemt men dat de geschoeide Karmelieten zich aldaar in 1287 vestigden, aan de oever van de Plotersgracht, in het voormalig refugium van de abdij van Cambron.

Vanaf 1922 betrok de gilde de grote refter, waarvan de zoldering met prachtige stuc-motieven is versierd.

Het wapenschild van de Karmel werd in het stucwerk opgenomen.

Dit kunstboek is verkrijgbaar op het Documentatiecentrum (Groot Begijnhof van St. Amandsberg) de zondag van 10 tot 12u, tegen de prijs van 460 fr.

R.V.

Zoals velen van onze lezers zullen weten geeft de Federatie voor Toerisme in Oost-Vlaanderen sinds vele jaren een verzorgd tijdschrift uit getiteld "Toerisme in Oost-Vlaanderen".

Sinds enkele jaren is het laatste nummer van dit driemaandelijks tijdschrift een themanummer. Deze keer gaat dit speciaal nummer over "Archeologie in Oost-Vlaanderen".

Bij middel van afzonderlijke bijdragen wordt een Oostvlaamse archeologische speurtocht ondernomen van uit de lucht (belangrijk middel voor het opsporen van archeologische overblijfselen), te land en te water. Gent zelf komt ruim aan bod.

Personen die *niet* geabonneerd zijn op dit tijdschrift en geïnteresseerd zijn in dit onderwerp kunnen zich dit speciaal nummer aanschaffen door het bedrag van 225 fr. over te schrijven op Rekening Nr. 446-4623371-08 van

de Federatie voor Toerisme in Oost-Vlaanderen - Gent. Mededeling :
"Archeologie in Oost-Vlaanderen".

GENSCHE PRAOT

Jan Cleppe was een echte Gentenaar die geboren werd in 1865.

Hij schreef toneelstukken, gedichten en was een medewerker van verschillende dag- en weekbladen.

Hij schreef eveneens 75 korte "verhâolijnskes" in het Gents. De eersten ervan verschenen in het zondagsblad van "Vooruit" in de jaren 20.

Aangezien wij er van overtuigd zijn dat onze lezers daar plezier zullen aan beleven, zullen wij nu en dan, als het eens past, enkele van deze pittige stukjes afdrukken.

Hier volgen er alvast drie in de spelling die gebruikt werd door Cleppe.

Paolijnk! levende paolijnk! roept Marotte, die in Gent gekend es gelijk ne slechten halve cent. In sebiet stâon der wel twijftig meinsche rond heur kerre.

- Zijn ze schûune? vrâog Triene.

- Allemâol grût in levende vês.

- Hoevele? roep Manske.

- Twie fran de kilo.

Kâiet! Kâiet!...

- Stomme bîeste! roept de Marotte tegen îene van de wijve, zie de nie wâor dache lûupt? Ge tert op mijnen hond zijne pûut!

- 't Es spijtig van da bîestze! roept Mie de Neuze, dat hij zijn pûuten in zijne zak steekt.

- Toe, Marotte, zeg Manske, mâok gîen ruze. Geeft er mij ne kilo en strûup ze mij ne kîer.

- Jao ek, zegt Marotte. Dienen aormen dits van mijnen hond. Zijne pûut bloet!

- Toe, toe, zeg Manske, en peist er nie mîer op. Die aorme paolijnge zien nog mîer af; ge strûup ze gij levend 't vel af.

- Dat en es niets veur ulder, zegt de Marotte, die bîeste zijn da gewend.

Nelleke Baonstlaon moest op viaoze gâon nâor Brugge om Meetse te gâon zijn over 't kindeke van heur zuster.

't Was den îeste kîer van heur leve dassen den trein moest pake.

- Let goed op, kind, zeid heur moeder, veur den danzee.
- In de stâose gekome, gieng ze sebiet nôor 't veinsterke om heur kâortze te pake.
- Menhîere, zei ze ezûu, geef mij ne kompon veur Brigge.
- Ter zijn twie treins, Meiske, zei de komie. Mee wa veur iene gâode? Mee den ordinire of mee den trein direkt?
- God bewaore mij, menhîere, zei Nelleke, mee den trein die rekt? 'k zoe nie girre; 'k gao liever mee den andere; ter gebeuren al ongelikke genoeg mee treins die nie en rekke!

Jan de Martiko moest hem - gelijk iederien - gâon aangeven om veur de Duitsche te wirke.

De kommandant riep zijne naomen af in Jan sprong veuruit.

- Jonge, zei de kommandant, konsanteerde gij om veur ons te wirke?
- Ikke? zei Jan, da wil ek gelûuve, Menhîere, liever veur de Duitsche of veur de Belge.
- Dat es verstandig gesproke, zei de kommandant.
- Zij gerust, Menhîere, zei den andere, 'k weet altijd goed wa da'k zegge.
- Goed, vriend, zei de kommandant, wa veur ne stiel doede gij?
- Dûukiste maoke, zei de Martiko...

OPROEP AAN ONZE LEZERS

Om te kunnen voldoen aan de talrijke vragen naar oude nummers ons tijdschrift "Ghendtsche Tydinghen", doen wij een beroep op uw medewerking om afstand te doen van nummers of jaargangen die niet meer worden gebruikt.

Een overeen te komen vergoeding voor deze vriendendienst kan desnoods overwogen worden.

De inlevering gebeurt op het Documentatiecentrum (Convent Engelbertus, Groot Begijnhof, huis nr. 46, Sint-Amandsberg), alle zondagen van 10 tot 12 u.

Het D.C. is gesloten op feestdagen en in de maanden juli en augustus.

Wij danken u vooraf voor uw geste.

De bibliothecaresse,
Mevr. Van Geluwe-Eggermont A.

AANVULLENDE LEDENLIJST

- 2356. Mej. Lenssens E., Eendrachtstraat 148, 9000 GENT
- 2357. Verspeeten R., Bergenkruislaan 10, 9120 DESTELBERGEN
- 2358. Marchand J.M., Meierij 19, 9241 MERELBEKE (Schelderode)
- 2359. Mw Van Eeckhoute M., Elfjulistraat 101, 9000 GENT
- 2360. Giminne L., Martelaarslaan 552, 9000 GENT
- 2361. Steyaert O., Opgeëistenlaan 245, 9000 GENT
- 2362. Ir Ceusters J. Predikherenlei 1, 9000 GENT
- 2363. Mw BEYZ M. Nekkersberglaan 466, 9000 GENT
- 2364. De Longie G. Grote Elsdries 10, 9230 MELLE
- 2365. Den Blauwen E. Hulstboomstraat 33, 9000 GENT
- 2366. Mej. De Schuyter I., Leiekaai 135, 9000 GENT
- 2367. Mw De Raedt M., Martelaarslaan 463, 9000 GENT
- 2368. Thomas J., Bij Sint-Jacobs 12, 9000 GENT
- 2369. Cooreman P., Sint-Niklaasstraat 10, 9000 GENT
- 2370. Kint G., Velodroomstraat 18, 9050 EVERGEM
- 2371. De Mil E., Johannes Schrantstraat 193, 9000 GENT
- 2372. Criel Ed. Schildekensstraat 52, 9068 ERTVELDE
- 2373. Mw Van Mieghem M. Serpentstraat 26, 9000 GENT
- 2374. Rosseel, Zilverberklaan 13, 9030 GENT (Wondelgem)
- 2375. Claerhoudt A., Raf Verhaeststraat 79, 9219 GENT (Gentbrugge)
- 2376. Van Gheluwe A., Koningin Astridlaan 21, 9000 GENT
- 2377. De Coene O., Sluizeken 15, 9000 GENT
- 2378. Uyttenhove C., Coupure Rechts 114, 9000 GENT
- 2379. Galle Ch., Distelstraat 32, 9000 GENT
- 2380. Maenhout A., Vaderlandstraat 10, 9000 GENT
- 2381. Van Vlaenderen F., Bernard Spaelaan 15, 9000 GENT
- 2382. Dehaese G., Albrecht Rodenbachstraat 3, 9720 DE PINTE
- 2383. Eeckhout M. Ferdinand Lousbergskaai 87, 9000 GENT
- 2384. Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België, Museumstraat 9, 1000 BRUSSEL
- 2385. Vanhooacker P., Franz Uyttenhovestraat 76, 9110 GENT (Sint-Amandsberg)

INHOUD 1986

1.		
Het Rasphuis		2
Inventaire archéologique : De Dulle Griete		28
Louis Roelandt		30
De Rijkswachtkazerne in de Ridderstraat		36
De Feesten van de 75e verjaring van de Belgische Onafhankelijkheid te Gent		47
Onze Gentse Keukenrubriek		52
De Geschiedenis van de Vijt-Borluutfundatie en het Lam Gods		56
Vraag en Antwoord		59
Bibliografie		61
2.		
Het Stapelhuis aan het Handelsdok		64
Inventaire archéologique : Het Pakhuis		86
Het Militair Hospitaal		90
Onze Gentse Keukenrubriek		105
De Geschiedenis van de Vijt-Borluutfundatie en het Lam Gods		108
Vraag en Antwoord		112
Puzzel 1985		113
Verschenen		122
Bibliografie		123
Lezers schrijven ons		124
3.		
Kanttekeningen bij grafmonumenten van Jules van Biesbroeck Jr.		126
Inventaire archéologique : De Gevel van het Lakenmetershuis		137
Van St-Pietersabdij tot St-Pieterskazerne		139
Onze Gentse Keukenrubriek		162
Joseph de Hemptinne		165
De Geschiedenis van de Vijt-Borluutfundatie en het Lam Gods		169
Het Documentatiecentrum : Een kennismaking		172
Documentatiecentrum : Aanwinsten 1985		174
Vraag en Antwoord		177
4.		
De Kleine Kavaleriekazerne in de "Keyserstraete"		182
De Manège		186
Inventaire archéologique : Het Huis gezegd de Grooten Moor		193
Constant Montald		195
Kanttekeningen bij Grafmonumenten van Jules Van Biesbroeck Jr. (Vervolg)		201

Toen de aarde ook te Gent beefde	217
Joseph de Hemptinne (Vervolg)	222
Onze Gentse Keukenrubriek	227
De Geschiedenis van de Vijt-Borluutfundatie en het Lam Gods	230
Vraag en Antwoord	234
Bibliografie	235
Lezers schrijven ons	236
Aanwinsten Documentatiecentrum 1986	237
5.	
Sanderus	240
Het Militair Kwartier aan de Sterre	248
Inventaire Archéologique : De Trap van het gewezen Klooster der Geschoeide Carmelieten	255
Kanttekeningen bij Grafmonumenten van Jules Van Biesbroeck Jr. (Vervolg)	257
Onze Gentse Keukenrubriek (Slot)	278
De Geschiedenis van de Vyt-Borluutfundatie en het Lam Gods	282
Oudheidkundige Kroniek : Adellijke families	285
Joseph de Hemptinne (Vervolg)	289
Een "Aenspraek" in 1846	295
Vraag en Antwoord	298
Lezers schrijven ons	301
Bibliografie	301
6.	
Aan onze leden	304
In Memoriam : Maurits Van Wesemael	305
Uithangborden te Gent	306
Inventaire Archéologique : De Grote Klok van het Belfort	318
De Tankkazerne te Sint-Denijs-Westrem	322
De Geschiedenis van de Vyt-Borluutfundatie en het Lam Gods	329
Wel en wee van "Pietje Bluut", de "Geketende Prometheus" van Lodewijk Van Biesbroeck	333
Het Leger op de Wereldtentoonstelling te Gent	348
Steunfonds	352
Vraag en Antwoord	354
Documentatiecentrum : Aanwinsten 1986	356
Verschenen	359
Gênsche Prâot	360
Inhoud 1986	363